

279802

E. O.

5. JAN 1925

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul II
N-rii
1 și 2

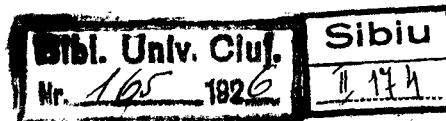
Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, G. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel

Număr
dublu
Lei 20

CLUJ, DUMINECĂ 4 și 11 IANUARIE 1925

C U P R I N S U L :

DE ANUL NOU: Critica liberă	Ion Clopoșel
Ianus	Al. Ciura
Ce doresc eu în anul 1925	Vlad. Ghidionescu
ACTUALITĂȚI: Patriarhatul românesc	Ion Lupaș
Chemarea națiunii	D. Gusti
La o răscruce economică	Vasile Osvadă
UNITATEA NAȚIONALĂ: În chestia Basarabiei	Pan Halpa
Unirea Bucovinei	Dr. I. Nandriș
PROBLEME SOCIALE: Gânduri răslețe (din carnetul unui sociolog)	N. Ghiulea
Democrațiile moderne III (după Bryce)	G. Bogdan-Duică
POLITICA EXTERNĂ: Austro-Ungaria și Dunărea	N. Dașcovici
DISCUȚII LITERARE: Nichifor Crainic II (Șesuri natale, Icoanele vremii, Darurile pământului, Privești fugare)	G. Bogdan-Duică
Cărți vechi bisericești	I. Roșu
„Scriitorii ruși“ de Merejkovski	Horia Trandafir
SATE-ORAȘE-REGIUNI: Terra Siculorum (Contribuțiuni private la Ținutul Săcuilor)	Sabin Opreanu
BIOPOLITICA: Un atentat la sănătatea publică	Dr. S. Manuilă
PROBLEME ECONOMICE: Reprivire asupra săptămânilor	Vasile Osvadă
Săptămâna financiară	Vasile Vlaicu
Consolidarea industriei naționale	P. Andrea
CRONICI DIVERSE: Conferințele politice dela Cluj. — Jertfă culturală. — Apologia libertății. — Radiotelegrafie la Cluj. — „Lumea“ dela Iași. — Scriitorii și schimbarea calendarului. — Estetica tehnică. — Ecouri. — Bibliografie.	

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIJA: CLUJ, PIATA UNIRII NR. 8

Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupăș, Onisifor Ghîbu, Vasile C. Osvad, Radu Dragnea și Ion Clopoșel.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, A. Banciu, A. P. Bănuș, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, dr. E. Dăiana, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, S. Dragomir, I. Duma, A. Esca, M. Florian, I. Flueraș, V. Ghidionescu, N. Ghiulea, N. Hoiesescu, Ovidiu Hulea, dr. Daniil Ciugureanu, Axente Iancu, dr. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manușilă, Simeon Mehedinți, Stefan Meteș, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie Păclișanu, Horia Petra Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopu, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, iG. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudețeanu, inginer Suluțiu, Gavri Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zîgre.

Reprezentanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoș: Pavel Grecu (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghergariu

Județul Făgăraș: prot. Mircea Tomas
(Tohanul-vechit)
Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Birlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalș: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. I. Rafiroiu
Selște: prof. Alex. Iosof

In București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.
In Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

VIZITAȚI

cel mai mare magazin de
bijuterie și ceasornice

Fenyő & Braunfeld

Furnizorii Curții Regale

Cluj, Piața Unirii 15,

asortat în permanență cu
tot felul de bijuterii fine,
ceasornice de precizie, ar-
gintărie și obiecte de artă.

Prețuri efitne și fixe.

Telefon interurban 643

SCHMOLL-PASTA

E CEA MAI BUNĂ CREMĂ DE GHETE

BRAȘOV, STR. LUNGĂ No. 59

INAINTE de a Vă decide să cumpărați stofe, cu ocazi-
unea sărbătorilor Crăciunului și Anului Nou, cercetați

Magazinul

CAROL SCHERER și FII

succesori

Gromen și Herbert

fabrici de postav din Sibiu și Cislădie

SUC. CLUJ, STR. REG. FERDINAND 13

unde găsiți în mod garantat cele mai solide, du-
rabile și ieftine stofe pentru costume și paltoane!

Mare depozit de covoare și pățuri!

Funcționarii de Stat și studenții 10% reducere!

Toate casele de comerț și industrie știu că o reclamă într-adevăr utilă și eficace își asigură în „Societatea de mâine”!

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDACTIA:
PIAȚA UNIRII No. 8. — TELEFON 308.
CLUJ, DUMINECĂ 4 și 11 IANUARIE 1925

Anul II

Număr 1-2

NUMAR DUBLU. LEI 20

CRITICA LIBERĂ

Vrem să restabilim valoarea criticii libere pentru progresul social, acum când intrăm în an nou și ne concentrăm gândurile asupra activității viitoare. Putem pune în contrast critica liberă cu oficialitatea? Nicidecum, dimpotrivă: sunt egal de mult îndreptățite să-și aibe existența lor și una și alta, ca două veșnice concurente ce se stimulează în mod reciproc. Critica liberă fără oficialitate, n'are rațiune să se exerciteze. Oficialitatea fără critica liberă degenerază în abuzuri. Autoritățile statului prea adesea sunt geloase de puterea magică a opiniei publice însoțite cu un desvoltat simț critic și comit greșala de a iscodi măsuri de reparație și umilire a îndrăgneaților. Dar o asemenea atitudine stânjeneste avântul societății răpindu-i dreptul de control, încătușându-i forțele ce dau veșnică înprospătare vieții publice.

Să ne oprim întâiu la stările din Ardeal. Oficialitatea ar dori desigur să n'audă decât strune plăcute, să i se aprobe în termeni ditirambici felul de a acționa. Dar cum stau lucrurile? În cel mai izbitor contrast cu strunele oficiale. Este sau nu justificată intervenția criticii libere pentru aplanarea adversităților dintre societate și stat? Al cui poate fi interesul ca „statul” să persiste în căile greșite? Desigur că numai al dușmanilor statului, cari sunt, în primul rând, înșiși reprezentanții săi fără să-și dea seama. Presa și oamenii buni au atunci datoria să semnaleze relele și să facă avertismentele la timp. Ardealul merită să fie altfel văzut de către partidele României vechi cari constituie oficialitatea: o provincie care s'a adăogit României din liberă voință și însufletită de dorința de a se întemeia un stat democratic puternic. Așa fiind, Ardealul trebuie în mod firesc să participe în măsura cuvenită la guvernare, la îndrumarea statului, iar nu să ispășiacă mulți ani de opoziție sufocantă. Ardealul este condamnat să expieze păcate pe cari nu le are, căci n'a greșit nimănui cu nimic. Prosperitatea României este pendentă de prosperitatea Ardealului.

Noi dorim un Ardeal înfloritor, cu naționalități și confesiuni împăcate, cu un spirit viu și dornic de creațiune, cu o viață economică ordonată, cu o administrație onestă, lipsit cu totul de subalternizarea elementului autohton. Dorim ca funcționarul vechiului regat să aibe conștiința că nu poate avea alte prerogative decât ale pregătirii și meritului față de funcționarul ardelean. Și în genere dorim din toată inima să sădăm în sufletul vechiului regat conștiința datoriei de a ajuta Ardealul să ia cât mai repede drumul cel mare al dezvoltării, iar nu de a inventa dificultăți în rosturile lui și a-l umili.

Critica liberă preconizează o revenire grabnică asupra metodelor întrebuintate până acum. Cine se poate supăra, dacă avem curajul moral să spunem adevărul pe față?

Critica liberă este cel mai eficace mobil al progresului. Nu numai că nu se pune deacurmezișul regulei legale, ci dincontră ea amplifică, perfecționează regula, este devenirea ei ascendentă.

În orice organizație și instituție critica liberă este focul sacru care susține viața continuă, făurește acel spirit social care este temelnicia lucrurilor.

Critica liberă indeamnă partidele politice să păstreze legături strânse cu populația, să i cunoască și apere nevoile, să facă cercetări continue la fața locului pentru a indica soluțiile cele mai potrivite, și să nu-și reducă activitatea la o viață de club.

Și tot prin critică liberă se mai poate obține ceva: introducerea unor morăvuri mai civilizate dela om la om, mai multă urbanitate. Descătușat de prejudecii, omul se obișnuiește să aibe respectul părerii altuia. Nu este trufaș și disprețuitor, ci autocritica sa îl face să dis-

cearnă valoarea principiilor adverse chiar. Ori din clipa în care s'a putut ridica la considerația obiectivă, începe și adevărata sporire a propriei sale individualități.

Ni-e foarte ușor să combatem ereziile comune ale celor cari nu văd în critica liberă decât o încercare revoluționară de a știrbi autoritatea statului, a unui așezământ, sau a unei persoane particulare. Pentru că adevărata critică liberă evită personalitățile. Limita sa este interesul public. Nu-și îndreaptă atacurile contra omului, ci contra sistemului ori greșelilor lui.

În cercetările noastre vom ști să ne eliberăm prin ea de scopuri practice preconceptuate. Cercetăm de dragul cercetării în sine.

Cu cât mai mult i se recunosc drepturile și este întronată în suveranitatea ei, cu atât mai repede se înlesnește munca utilă a oficialității și se consolidează raporturi mai înobilate între grupurile sociale și între particulari.

Ion Ciopofel

ACTUALITĂȚI

PATRIARHIA ROMÂNEASCĂ

Anul 1925, — care va vedea pe reprezentanții ortodoxiei răsăritene întruniți la Ierusalim spre a comemora a 1600-a aniversare a celui dintâi sinod ecumenic ținut la Nicea, luând în același timp și măsuri organizatorice potrivite cu duhul vremii de azi, — va avea de înregistrat și înălțarea bisericii ortodoxe române la rangul de patriarhie. Acest eveniment de mare importanță în viața națiunii române și a bisericii sale nu va surprinde pe nimeni. Progresul firesc al organizațiunii noastre bisericești ar fi trebuit să accelereze de mai nainte pasul spre înfăptuirea acestui desiderat.

Din moment ce mitropolitul Ungrovlahiei exercita și funcția de „exarh al plaiurilor” având în această calitate a sa jurisdicție asupra mitropolitului ortodox român din Ardeal, era evident că organizațiunea bisericească unitară a neamului românesc înfățișează două categorii de mitropoliți, fiind cel din Nordul Carpaților oarecum sufragane celui din Sud. Dacă mitropoliții Ungrovlahiei ar fi urmat exemplul conducătorilor bisericești ai Bulgarilor sau ai Sârbilor; dacă neamul românesc ar fi fost însuflețit de tendințe imperialiste similare cu ale popoarelor învecinate, ar fi trebuit să procedeze la înființarea patriarhiei române încă dela sfârșitul secolului XVI, când sabia tui Mihai Viteazul crease și condițiile politice necesare, prin înfăptuirea unității naționale, cele bisericești fiind încă de mai nainte consolidate cel puțin între biserica munteană și între cea ardeleană de o parte, între aceasta și cea moldoveană de alta. De aceea, în prefața „Evangheliei cu învățătură” tipărită la Brașov în 1581 vedem pe „jupânul Hrăplă Lucaci” editorul acestei cărți ajuns în oarecare perplexitate când e vorba de a indica raportul dintre cei doi mitropoliți din Sudul și Nordul Carpaților. Pentru a învedera treapta ierarhică superioară a celui dintâi, îl întitulează „arhimitropolitul Serafim din cetatea Târgoviște”, iar pe al

doilea îl numește „luminatul mitropolit marele Ghenadie din tot ținutul Ardealului și al Orăziei”.

Această titulatură neobicinuită de „arhimitropolit” semnifică în realitatea împrejurărilor istorice o superioritate ierarhică, a cărei expresiune o dă numai numirea tradițională de patriarh sau aceea de *ezarh patriarhal*. Probabil că Mihai Viteazul care în calitate sa de Domn al celor trei țări române acordase atenție deosebită și chestiunilor de organizare bisericească, nu ar fi lipsit a desăvârși organizarea aceasta prin crearea patriarhiei românești, dacă destinul i-ar fi îngăduit timpul necesar pentru consolidarea unității naționale-politice. Puternicii și influenții Domni români din secolul XVII, un Mateiu Basarab, un Vasile Lupu, un Șerban Cantacuzino sau Constantin Brâncoveanu, din dărnicia cărora s'au împărțisit o serie întreagă de reprezentanți ai tuturor patriarhilor din Răsărit, ar fi putut exopera fără vre-o dificultate prea mare consimțământul acestora, dacă în preocupările lor de politică internă sau externă ar fi intrat și stăruința de a ridica biserica românească la treapta unei patriarhii, onoare deplin meritată din partea acestor biserici prin serviciile aduse ortodoxiei răsăritene, obicinuite a primi nu numai nesfârșitele ajutoare de bani, ci și binefacerile de ordin cultural, religios și moral, cari se revărsau cu îmbelșugare din țările române asupra întregului Orient ortodox.

Ceeace nu s'a făcut — și nici nu s'a încercat măcar — în împrejurări destul de prielnice ale trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat, nu putea să mai întârzie acum, după înfăptuirea unității naționale, când patru organizațiuni mitropolitane deosebite trebuiau încheiate într'un sistem unitar de constituție și administrație bisericească, proprie a chema la colaborare sistematică toate elementele constitutive ale clerului și poporului ortodox român din patria întreagă.

Era firesc deci ca comisiunea ce-

lor 15 reprezentanți ai tuturor mitropoliilor, având însărcinarea de a pregăti proiectul de lege pentru organizarea unitară a bisericii ortodoxe române, să insiste și asupra necesității istorice și canonice de a se înființa patriarhia românească. Și, în adevăr, în ședința comisiunii dela 25 Maiu 1921 reprezentanții Basarabiei au arătat că dorința unanimă a proeșimii de acolo este, să se procedeze, cu un ceas mai degrabă, la înființarea patriarhiei românești. La această dorință a fraților din Basarabia s'au alăturat și reprezentanții bisericii ardelene subliniind serioasele motive de ordin psihologic, istoric, canonic și național, cari cer mai ales în împrejurările actuale, să se dea bisericii ortodoxe române plenitudinea organizării ierarhice, înălțându-se cel dintâi dintre conducători la demnitatea de patriarh al tuturor Românilor. Adevărat, în aceeași ședință s'a spus că măsuri de pregătire prudentă trebuiesc luate, pentru ca pasul acesta însemnat să se poată face cu înțelegerea deplină a celorlalte patriarhate din Răsărit.

De aceea chestiunea patriarhiei românești n'a fost cuprinsă în proiectul de lege, pregătit de comisia celor 15. Ci a rămas ca să fie soluționată prin o lege specială în momentul pe care factorii de conducere bisericească și politică ai statului național român îl vor socoti oportun.

Momentul acesta a sosit. Măsurile pregătitoare se pare că au fost luate cu bun rezultat așa, încât corpurile legiuitoare vor putea lua în desbatere — curând după vacanța parlamentară — proiectul de lege privitor la înființarea patriarhiei românești.

În faptul că cel dintâi patriarh al Românilor va fi un Ardelean vedem un semn de înaltă răsplată a dreptății divine pentru toate suferințele și impilările pe cari le-a îndurat poporul nostru — fie-ne îngădui a o spune — dela toți conducătorii politici ai Transilvaniei pentru tenacitatea exemplară și eroismul mucenicesc, ce l-a însuflețit în lupta milenară de apărare a credinții străbune.

I. Lupaș,

membreu al Academiei Române

IN CHESTIA BASARABIEI

... Politică greșită a guvernului în lăuntru a dus, în chip logic, la consecințe grave și în afară. Căci orice s'ar zice, dar răceala care s'a produs în raporturile noastre cu câteva state europene se datorește numai pretenșiei abilității politice a dlui I. Brătianu. Și dacă ar fi, ca acest lucru să ne îngrijoreze numai pentru motivul că aceste rapoarturi încep a ne loyi unde ne doare mai mult, în chestia Basarabiei, și în cazul acesta strigătul nostru de alarmă trebuie să ajungă la M. S. Regele,

Căci orice s'ar zice, avem o chestie a Basarabiei! Și dacă în afară, greutăți în această chestiune ni le adună guvernul sovietic dela Moscova cu un zel vrednic de diplomația țaristă, în lăuntru toate greutățile ni le-a creat regimul de excepțiune, care a prefăcut provincia noastră răsăriteană într'un infern, în care bunul și blândul nostru popor moldovenesc din Basarabia azi suferă și sângerează mai rău decât sub regimul țarist.

Să ne explicăm.

Numai mulțumită regimului de excepțiune, numai mulțumită sistemului de împilare și opresiune, care trece cu brutalitate peste sentimentele unui popor mândru și dornic de libertate și dreptate, numai prin violarea bazelor de Unire din 27 Martie și 27 Noembrie 1918, acceptate solemn de guvernul român în numele poporului românesc și al Regelui României, și prin nesocotirea tuturor garanțiilor dictate de tratate, — s'a putut naște chestia Basarabiei.

Intr'adevăr! Unde este decentralizarea și autonomia administrativă, una din bazele Unirei? Cum și de ce s'au desființat adunările satești și organizațiile de auto-administrație în Basarabia, că doară păstrarea lor era o altă bază a Unirei? De ce nu s'au respectat toate drepturile și libertățile cetățenești și drepturile minorităților, cari erau stipulate anume în actul Unirei și cari au fost apoi introduse și în tratatele cu principalele puteri aliate, din 28 Octombrie 1920, unde se spune expres, că România se obligă a respecta și a face să fie riguros respectate pe teritoriul Basarabiei drepturile și libertățile asigurate locuitorilor?*

În loc de toate acestea, regim de tiranie, administrație birocratică, căzută în corupție și neputincioasă de a face un cât de mic bine pentru populația basarabeană, care se zbate între sentimentul de deznădejde și remsemnare. Și firește, că guvernul sovietic, numai speculând asupra exasperării populației basarabene, și-a putut permite să revendice Basarabia — acest pământ băștinaș românesc. Motive de drept, guvernul sovietic de altfel nici nu prea manipulează: mo-

tivul principal pe care îl invoacă mereu, este sentimentul de datorie față de populația basarabeană, care nu mai poate suporta chinul, umilința și robia adusă în Basarabia de agenții statului român.

... Să ne înțelegem odată! Guvernul caută să justifice regimul excepțional din Basarabia prin necesitatea de luptă împotriva bolșevizmului și banditizmului. Dar această justificare nu-i decât o grozavă confuziune dintre cauze și efecte. Așa numitul „bolșevizm” în Basarabia, ca și banditizmul real care bântue în unele părți, sunt în cea mai mare parte produsul direct al regimului excepțional, sub care trăește atâta amar de vreme această nenorocită provincie.

Nici un popor nu poate să se împace cu un regim, sub care nu i se recunoaște nici un drept și nu i se dă nici un mijloc de apărare legală împotriva abuzurilor de putere ale agenților administrativi și în care chiar bunăvoința guvernului, dacă ar fi, e neputincioasă să stăvilească samavolniciile subalternilor, întrucât lipsește controlul cetățenesc. În aceste condițiuni, excesele și dezordinele nu pot fi evitate. Și astfel se crează un cerc vicios: înăsprirea regimului excepțional este mereu justificată de chiar tulburările pecari ea însăși le determină sau le provoacă.

Dar cum putem ieși din acest cerc vicios? Cum putem împăca populația Basarabiei cu statul român?

Este o singură soluție. Chestia Basarabiei, care poate fi fatală pentru viitorul nostru național, poate fi ușor și simplu rezolvită, prin reîntrarea în ordinea constituțională și legală, de către un guvern pătruns de simțul legalității și de respectul drepturilor și libertăților cetățenești.

Cine crede că problema se rezolvă prin înmulțirea strășnicilor stării de asediu, acela trebuie să știe că-și ia răspunderea desnodământului fatal.

Și noi socotim, că nici țara, nici Coroana nu pot jertfi Basarabia pentru comoditățile guvernului I. Brătianu, care nu știe altfel să guverneze decât prin stare de asediu, prin cenzură, prin Curți Marțiale și teroarea jandarmilor.

Astfel fiind, M. S. Regele va trebui să aștepte, că mulțumită regimului de teroare, visul frumos al Unirei s'a transformat pentru mulți fii ai Basarabiei într'un vis urât, într'un coșmar.

M. S. Regele va afla că ultimile evenimente din Basarabia sunt un avertisment dat tuturor acelor care n'au ținut seamă de realitatea lucrurilor, pe care am anunțat-o și am lămurit-o de atâtea ori dela această tribună în numele organizației politice din care fac parte și chiar în numele majorității mandatarilor ba-

sarabeni din acest parlament, cari se găsește pe băncile opoziției și nu pe cele guvernamentale.

M. S. Regele va trebui să știe, că tragedia din Sudul Basarabiei este rezultatul unui sistem de provocațiune față de populațiunea basarabeană, care înainte a se fi putut bucura de binefacerile cultivei românești și ale vieții pașnice în Statul român, nu a avut parte decât de povești și făgădueli de ale d-lui I. Inculeț — ministru sub toate guvernele; nu a avut parte decât de sudalma națională practică de toate fețele administrative; nu a avut parte decât de toată bațjocura și stratul de pușcă al jandarmului și de lăcomia nesățioasă a percepătorului care l'a jupit pe acelaș loc de trei și mai multe ori; n'a avut parte decât de primarul impus de subprefect și nerăspunzător în fața adunării satului, care a fost desființată fără nici o lege; nu a avut parte decât de droaia de slujbași venali, dela mic la mare, cari nu-și prestează altfel serviciile dacă nu capătă întâiu mulțumita sau mita, devenită ordinară și banală, ca viața de toate zilele, nu a avut parte decât de rechizii, contingentări și alte sisteme de spoliațiune a muncii sale, și în sfârșit, nu a avut parte nici de o justiție expeditivă, dreaptă și la înălțimea misiunii sale, căci fenomenul amănărilor fără sfârșit în justiție, basarabienii l'au aflat de-abia sub regimul românesc, iar corectitudinea magistraturii stă sub un semn oarecare de întrebare, decând s'au dat pe față atâtea cazuri de magistrați de toate felurile, cari luau mită sau făceau serviciul de agenți politici.

Și M. S. Regele va trebui să mai aștepte, că nenorocirile Basarabiei în mare parte se datoresc și acelu sistem de gospodărie, condusă și la județ și la comunele rurale și urbane de comisiuni interimare care durează de 6 ani, cu toate că sânt necunoscute de lege și nu se supun controlului public.

M. S. Regele va trebui deci să aștepte toate aceste lucruri, cari au creat o situație insuportabilă pentru toate categoriile sociale din țara noastră și mai ales cele producătoare, și deaci înainte totul rămâne la cugetul luminat al Măriei Sale și la voia poruncitoare a poporului. Statul trece prin momente atât de critice, nemulțumirea a devenit atât de generală, încât numai o schimbare sinceră de regim poate să ne ducă la mântuire. Mai dăunăzi d. Iorga scria:

„Eu întreb însă acum: care este afară de excroci, afară de vânători de câștig nelegiuit, afară de cei cari datoresc vieții economice anormale întreaga lor bogăție, care este omul fericit în România azi?”

Și nimeni n'ar putea spune, că d. Iorga este un pesimist. Dar guvernarea de de astăzi a sădit deznădejde în suf-

* Din discursul la Mesagin ținut la 28 Noembrie 1924.

letele tuturor, toată lumea s'a săturat de sistemul de guvernare de astăzi, toată lumea așteaptă o schimbare.

C. A. Rosetti obișnuia să zică: „Sânti ora în care sentințele trebuiesc schimbate”. Guvernarea de astăzi trebuie schimbată, căci altfel țara cade jertfa desnaședejii.

... Și desnaședeja este un rău sfătuitor. Cine poate garanța, că statul sub prelungirea regimului de astăzi nu va ajunge prada anarhiei și a destrămării? Țara are nevoie de o guvernare inspirată de idei largi democratice, cari să fie în măsură să aducă la suprafața vieții publice noi forțe vii și creatoare din izvorul neșocat al națiunii. Prin politica de neîncredere față de masele largi populare, prin zăgăzuirea izvorului rodnic al națiunii, prin regimul de opreliți și teroare, cele mai multe

puteri creatoare ale neamului, și-au plecat capul, s'au tănuit și sunt în piedecate de ași depune contribuția lor la constituirea vieții obștești în statul nostru tânăr și slab întezat cu așezăminte la înălțimea cerințelor vremii.

Statul nostru are nevoie de muncă multă și spornică, depusă cu voce bună de cei mai mulți, dacă nu de toți fiii țării. Căci dacă până acum ne-am cheltuit energia pentru a ne apăra existența etnică, azi după ce ne-am realizat unitatea politică în Statul nostru național independent, trebuie să avem grija să aducem prin osul geniului nostru național în tezaurul comun al omenirii și prin aceasta să justificăm în ochii lumii întregi hecatombele de jertfe făcute pentru menținerea noastră ca popor.

Par. Halippa.

LA O RĂSCRUCE ECONOMICĂ

Anul 1925, în loc să ne găsiască, după șase ani dela întregirea neamului, în o ascendență consolidare, garantând progresul — ne găsește la o răscruce de drumuri, în ce privește politica noastră economică.

În fața frământărilor dureroase și a crizei economice — nu numai valutară sau financiară, cum ne plăce să credem — stăm îngrijorați la răscruce chibzând pe care drum ajungem mai neșed, mai repede și mai sigur la consolidarea și mai ales la imprimarea caracterului național efectiv în economia neamului și în politica țării întregite: Contrar criticelor și aprecierilor ieftine, în acești șase ani, dela unire încoace, s'a muncit extraordinar de mult pe tărîmul economiei naționale. Dar cu toate aceste, acum după șase ani, ni se pare că trebuie să ne luăm curajul, să mărturisim pe față, că am greșit, atât în ce privește concepția cât și în ce privește tehnica și mijloacele de operat.

S'a greșit și la București ca și la Cluj — la Timșoara ca și la Cernăuți — la Chișinău ca și la Sibiu și Arad — cum s'a greșit și la Craiova ca și la Brașov, Galați și Constanța.

Începem o succintă analiză — ca să servim o sumară argumentație.

Imediat după unire, s'a alimentat de către public ca și de către bărbaiții de stat și fruntașii economiei — pe care i-au ajutat autoritățile și presa tuturor nuanțelor de partide: năzuința de expansiune și cucerirea economică a elementului românesc, atât prin pătrunderea în orașe cât și prin acapararea și crearea de tot felul de factori economici, pe toate cărările de activitate economică.

În aceasta, biciuită atare, prea curând s'au amestecat elemente dubioase, speculanti și profitori, fără scrupule, care au reușit să și pună

la adăpost sub cutelă steagului cinstit — necinstitele lor afaceri pe picior și de cămătărie și intervenție respingătoare.

Cei puțini și buni, chinuți de frământările ce le impunea punerea în practică a concepțiilor cinstit zămislite, au fost în curând sau cutropiți, sau înfrânți de vânătoria și profitorii ego-centrici. Și asaltul celor din urmă nici n'a fost cu prea complicate lupte.

Avalanșa românească coprindea, prin idealismul luptătorilor din primele rânduri, întreg terenul din lung și latul țării întregite. Ce ușor au fost să fie forțate în acest inlins porțițe și apoi drumuri largi, de către cei ce dădeau asaltul pentru câștiguri materiale sau de situații personale ori pentru păstrarea privilegiilor și situațiilor, din trecut.

Orice recunoaștere, purcede din voința de îndreptare a celor greșit concepuți sau executați.

Cât mă privește, nu ca individ, dar ca unul dintre părinții concepției sălășuite în gruparea și infăpturile economice conduse la Cluj și dela Cluj — recunosc că am căzut în psihoza ce domină și încă mai ispitește și azi publicul și pe exponenții românismului, de a forța caracterul, afirmarea și pătrunderea românismului în economia țării — cu ori ce mijloace și pe toate căile.

Aici a fost — afirm azi — greșala noastră — a tuturor.

Luaji de repeziotunea evenimentelor și răpiți de bucuria întregirii — nu ne-am mai luat răgaz să seriem acțiunile. Și mai mult: ne-am lăsat în prada concepției bancaro-comerciale, care nu e a noastră și nu ne este proprie, nouă ce nu suntem capitaliști sau profitori de ocazie sau de aventură, căci noi avem cruci în cimiterele părinților și legătură cu gila

frământată cu sângele strămoșilor și fraților noștri.

Aderenții concepției bancaro-comercială au pus în primul plan al politicii noastre economice pe consumator, care le este cel mai admirabil client.

Or, sub raport de stat — nu există consumatori — căci fie care cetățean este și trebuie să fie în primul rând producător. De cei invalizi și neputincioși îngrijim cu toții prin ocrotirile sociale. Dar cetățenii sănătoși sunt datori să fie producători, ca să aibă posibilitatea sau să și poată îngădui luxul, să consume.

În temeiul datelor ce le avem putem afirma că dintre naționalizările de până azi: 30—40% sunt speculate, 30—40 sunt măsluite și abia 20—30% constituie un oare care temeiu serios de a fi judecate în viitor ca factori economici reali pentru economia noastră națională.

Pornit dela convingerea producătorilor direcți — materiali sau intelectuali — le revine dreptul de îndrumare și conducere a politicii noastre economice, și nu ca azi, intermediarilor, administratorilor și finansatorilor — problema răscrucii noastre se simplifică.

Ca ori care altă țară — trebuie să avem și noi producția de bază. Și, cum noi la o expansiune industrială și comercială abia ne putem gândi în apropiatul viitor — este logic că producția noastră de bază, azi și mâine, nu poate fi decât agricultura, cu toate ramurile ei de producție.

Această categorisire, nu vrea să fie o neglijare a preocupărilor noastre industriale, comerciale etc.

Dar insuccesul disciplinelor economice aplicate până acum — ne dă curajul tocmai nouă, care am riscat încercări și cu alte mijloace, să ajungem la ținta economică, pe care vrem să o deservim și de acum înainte — să deschidem larg discuția asupra acestei teze.

Nu dorim regim de favoare sau excepțional pentru agricultură, nici nu ne gândim la exclusivitatea preocupărilor agricole directe și indirecte — mai ales, nu, în socoteala și în paguba preocupărilor industriale și comerciale propriu zise. Ne gândim însă la faptul că aproape 80% a cetățenilor țării sunt agricultori și din aceștia peste 70% sunt români. Și apoi ne gândim la faptul că această principală ramură de producție a țării a fost mai greu izbită atât prin reforma agrară, cât și prin imixtiunea statului și prin politica fiscală de esport — ca să ne dăm seama că agriculturii și industriei agricole trebuie să-i dăm cea mai mare atenție și în favorul acestei producții să muncim.

Mai ales când știm că aceasta este producția de bază și producția cea mai românească a țării noastre întregite.

Vasile C. Osvada

DE ANUL NOU

IANUS

La începutul anului lumea romană, prăznuind pe Ianus, primea și trimetea felicitări și cadouri. Cele douăsprezece mese de jertfă erau încărcate și se cerea ajutorul zeului, care era începutul tuturor lucrurilor.

Statuia lui avea două capete; unul cu barbă mare privea spre trecut, iar capul cel tânăr privea spre viitor.

De aceea Ianus era considerat ca zeu al înțelepciunii și al prevederii.

El deschidea dimineața porțile cerului, și le închidea seara; el era paznicul tuturor porților și templul lui în vreme de război era deschis, ca lumea să poată implora ajutorul zeului, care cunoștea pedepșirea tainele viitorului. Dela întemeierea Romei până la nașterea Mântuitorului templul lui Ianus nu a fost închis decât de 4 ori, (de două ori sub domnia lui August).

De aici se explică cultul deosebit al lui Ianus, zeu național al Romanilor, fără linie ascendentă în mitologia greacă, sau a altor popoare din Orient.

Ianus pare a fi dispărut deodată cu prăbușirea imperiului roman. În vreme ce atâtea zeități pagâne au persistat să se strecoare în mitologia noastră populară, în împărăția fără margini a basmelor, Ianus a dispărut cu totul. Chiar și Venera i-a supraviețuit, deghizată în haina Sfintei Vineri, îmbătrânită acum, și făcând pe milostiva față de lighioanele ei, și față de Feți-frumoșii rățaci ori, cari se abăteau pe la căsuța ei singuratecă, să-i ceară povețe și sprijin, în drumul lor îndelungat, până să răsbătă pe celalalt tărâm, în împărăția de neguri a smeilor.

Dar Ianus și-a făcut la gojele și a plecat.

Și lipsa lui se resimte.

Un zeu care vede trecutul și viitorul deodată; apusul și răsăritul, și, după unii autori, chiar toate patru regiunile, — Ianus quadrifrons — ar fi trebuit rechemat la viață, ca să ne dea povețe atât de trebuitoare în zilele de azi.

Avem și noi azi oameni cu două fețe, dar aceste nu servesc pentru cunoașterea trecutului și a viitorului, ci pentru mascarea sentimentelor adevărate și înlocuirea lor cu tot ce poate fi de folos clipei, cu tot ce se poate schimba în bani mărunți.

Trecutul?

Câți din noi îl cunosc?

Câți din noi își dau seama azi de trecutul de umilinți și îndârjire eroică, cu intuiția precisă a viitorului strălucit, care trebuia să vină?

Câți din noi nu încearcă de a uita chiar acest trecut, de care li-e rușine, azi când împrejurările schimbate i-au saltat în situații nevisate, rupând în

urma lor toate podurile, toate... chiar și pe acele, în cari pulsează viața neamului: moștenirea sfântă ce se trece dela o generație la alta?

Poate să viețuiască un brad fără rădăcini, și un neam fără respectarea trecutului?

**

Viitorul?

Dar azi lumea e așa de ahtiată după plăcerile clipei, încât nimeni nu se mai gândește la viitor, regretând de a nu putea lega în obezi, clipă trecătoare, ca să nu sboare prea de tot repede.

Dela Miază-noaptea la Miazăzi, dela Răsărit la Apus, suntem strânși în inelul de fier al unor dușmani de marte, cari se înarmează în așteptarea revanșei. . .

○○○○○○○○

CE DORESC EU ÎN ANUL 1925.

Nu ca om politic, fiindcă nu sunt măcar nici aspirant de deputat, dar ca educator care cred că sunt, cât poate fi cel mai umil educator din țară, care de pe catedra lui, sau din colțul bibliotecii sau al laboratorului său, poate observa ce se petrece în țară și înregistra obiectiv situațiile, — doresc să-mi exprim câteva urări de bine pentru țara noastră, în decursul anului 1925. Indiferent de care partid ar fi la guvern, ași dori să nu se mai poată nici măcar bănuși vr'un ministru, că ar fi implicat în vr'o afacere neonestă. — Numai astfel am putea noi dascălii, mai mici sau mai mari, readuce încrederea în autoritatea statului, care chiar scris cu s mic, trebuie să fie un simbol mare pentru tineretul pe care-l educăm.

Indiferent de persoanele cari vor compune parlamentul țării, ași dori ca în 1925 să nu se mai audă în el rostindu-se din partea nimănui nici o vorbă trivială. Numai astfel vor putea profesorii ține de rău pe elevii lor, când vor rosti în școală asemenea vorbe.

Ași dori ca lefurile cari se dau funcționarilor, mai mici sau mai mari, oricum vor fi ele, să fie plătite exact la o anumită zi în toată țara, și aceasta la 1 ale fie cărei luni, cum este mai logic și mai economic pentru viața fiecărei familii. Numai astfel unificarea va putea fi bine-cuvântată de toată lumea.

Ași dori ca organele cari constituie comisiile, subcomisiile și supracomisiile de încadrare a funcționarilor țării, să dea de fapt locuințe funcționarilor, cari muncesc pentru întărirea românilor. Numai astfel funcționarii statului n'ar mai dormi prin biurourile instituțiilor, blestemându-și zilele, iar persoanele favorizate pentru diferite specule și mai ales străinii pripășiți, nu s'ar mai lefăi, răzând de ticăloșia noastră.

Ași dori ca, dacă se vor mai ridica prețurile de călătorii cu trenul, să nu

Și noi ne divizăm în certuri mărunte și trecem cu ochii închiși, în nesiguranță, spre un viitor, pe care dușmanii noștri îl văd în contururi din ce în ce mai precise.

Ianus de odinioară nu mai e; noi am rămas miopi și nici nu încercăm să ne dăm seama, de negura ce ne învăluie, ca un giulgiu. . .

**

De anul-nou să nu lăsăm uitării imagina lui Ianus.

Când primim și distribuim urări de bine și rostim cuvântări de politețe la revelion-uri, să ne aducem totuș aminte și de povăța ce ne-a dat-o poetul, în înțeleapta lui judecată:

Ce e rău și ce e bine,
Tu te întreabă și socoate.

Al. Ciura

mai fim siliți să călătorim cu vagoane de clasa III, date drept de I-a sau în vagoane fără lumină, sau cu gemuri sparte. Ași dori ca Direcția generală C. F. R. să prevadă cu zaplazuri porțiunile de linii expuse înzepezirii, cum există în toate țările civilizate, și cum au fost în unele provincii alipite. Numai astfel ar putea statul pune frâu speculanților, cari cer bani mulți și dau marfă proastă; iar locuitorii din regiunile alipite, nu și-ar mai aduce aminte de regiunile de odinioară.

Ași dori ca să avem o politică unitară față de minoritățile din țară, mai ales pe teren școlar. Numai astfel s'ar pierde tradiția, funestă nouă, că din diviziunea de opinii și de interese ale autorităților noastre, pot câștiga minoritățile.

Ași dori ca industria și comerțul nostru, să ție mai mult seamă de legile solidarității sociale, de cât de aceste ale solidarității cu guvernele, sau cu politicianii puternici ai zilei. Numai astfel vom putea crea un comerț și o industrie puternică românească, fără să nedreptățim nici pe străinii dinăuntru, nici pe cei din afară. Ași dori ca reformele bisericii noastre să însemne mai puțin niște schimbări legislative, cât mai mult o reformă a moralității și conștiinței noastre religioase. Numai astfel ele vor fi o întărire a bisericii noastre. Ași dori ca reformele noastre școlare să fie mai puțin colaborația exponenților politici de partid, dar cât mai mult colaborația întregului nostru corp didactic din țară, cu pedagogii, oamenii de știință, pe cari îi plătește statul pentru acest scop. Numai astfel reformele școlare vor putea atinge miezul educației noastre naționale.

Ași dori... dar lungă ar fi lista dorințelor mele în această direcție și de aș continua, sau aș cădea în utopie, sau trebuie să doresc ca măcar unele din ele să le văd realizate în anul 1925!

Vladimir Ghidionescu,
profesor la Universitatea din Cluj.

AUSTRO-UNGARIA ȘI DUNĂREA

Am dezvoltat într'o serie de articole laturile principale ale așa zisei „chestiunea Dunării“ raportându-le la actualitatea politicii internaționale de după război.

Cititorii au putut constata cu acest prilej intima legătură dintre problema strămtorilor Mării Negre inclusiv a gurilor Dunării și politica orientală rusească, preocupată de stăpânirea Basarabiei românești. Căci în articolul „Rusia și gurile Dunării“ (S. d. M. Nr. 23) am expus pe larg repetatele atacuri ale Rusiei țariste, însoțite de înaintări sau de retrageri, pentru instăpânirea ei definitivă la gurile marelui fluviu, cât și dealungul țărmlui Mării Negre până la Constantinopol.

Fiindcă, în expunerea politicii rusești la Dunăre, am fost nevoit să ating și politica habsburgică în aceeași direcție, uneori în conflict cu Moscova, alteori în acord cu ea și împotriva României, am socotit util și interesant să revin spre a expune și politica fostei monarhii habsburgice. Făcând promisiunea de a desvolta în mod special politica dunăreană a Austro-Ungariei, îndreptată împotriva noastră mai ales, am voit să scot implicit în evidență politica românească la Dunăre, iar, prin aceasta, să afirm din nou legătura intimă dintre dezvoltarea României și desăvârșirea libertății de navigație pe cel mai însemnat fluviu al Europei.

**Războaiele ruso-austriace în
basinul Dunării.**

Origina politicii dunărene a monarhiei de Habsburg se pierde în vremurile depărtate ale luptei pe viață și pe moarte ce se ducea între Casa de Austria și împărăția turcească, extinsă, printr'o ofensivă viguroasă, îndată după cucerirea Bizanțului, până 'n inima Europei centrale.

Evident că, în aceste vremuri depărtate, Sultanul fiind stăpân și pe ținutul dela Nordul Dunării, asupra întregii Ungarii, și asediind chiar Viena, — în momentul intervenției Poloniei sub regele Sobietzki, — *marele fluviu european nu era și nu putea fi decât o apă curgătoare turcească.* Stăpânirea otomană pe ambele maluri, ca și pe cea mai mare parte din cursul Dunării, ne explică de ce nu putea fi vorba, pe atunci, de o navigație, liberă și internațională,

cum o concepem noi astăzi. De altminteri, în Marea Neagră ca și pe aproape întreg cursul Dunării, fiind o singură stăpânire, a împărăției otomane, problema navigației respective nu putea fi decât o chestiune de gospodărie internă în care Sultanul avea primul și ultimul cuvânt.

Menționând în treacăt și prăbușirea concepțiilor antichității despre bunurile comune ale omenirii, printre care figurau apele curgătoare, în decursul epocii medievale, vom înțelege și mai bine de ce nu se putea încă vorbi de libertatea navigației dunărene la sfârșitul veacului al XVII-lea.

Abia pacea dela Carlowitz (1699), determinată prin victoriile prințului Eugen de Savoia, însemnează semnalul isgonirii Turcilor cuceritori din Europa. Coaliția aliaților, Polonia — Austria — Venetia, impune Turciei învinse însemnate restituiri teritoriale din cuceririle anterioare, dintre care pe noi ne interesează restituirea Ungariei și a altor țări din basinul dunărean către Austria.

Puțin timp după aceasta, împărăția otomană încearcă revanșa păcii dela Carlowitz, dar este nevoită să facă noi restituiri și ceziuni teritoriale prin pacea dela Passarowitz (1718).

Intr'adevăr, Casa de Austria, scăpată de războiul succesiunii pentru Spania, prin pacea dela Utrecht, susține și câștigă din nou, de astă dată ajutată numai de Venetia, războiul cu Turcia. *Cedarea orașului fortificat Belgrad, a provinciei Șabatz (Serbia veche), a Banatului Timișoarei și a Olteniei, către Austria, modifică situația politică dealungul Dunării.*

**Deschiderea navigației dunărene
prin pacea dela Passarowitz.**

Consecința acestor schimbări teritoriale se resimte imediat și 'n regimul navigației Dunărene. *Turcia este nevoită să acorde Austriei, în afară de ceziunile teritoriale, un tratat de comerț foarte favorabil cuprinzând libertatea comercială, dreptul de a instala agenți consulari în porturi și — lucru mult mai important! — libertatea de navigație și de comerț pe Dunăre ca Stat riveran (art. 2).* Cu o singură rezervă limitativă: vasele imperiale austriace nu puteau naviga în jos pe Dunăre, decât numai până la Ibraila (Brăila),

Isaccea sau Kilia, unde trebuiau să facă escală și transbordare pe caicele și vasele „proprii navigației în Marea Neagră“ care, toate, erau turcești.

Astfel, pacea dela Passarowitz, desăvârșind modificarea stăpânirilor politice dealungul Dunării, a deschis riveranilor austriaci navigația până la vărsarea fluviului, în Marea Neagră care continua să fie exclusiv sub stăpânire turcească, atât țărmurile cât și navigația rezervată Turcilor ca pe un adevărat lac turcesc.

**Deschiderea navigației pe
Marea Neagră.**

Dar aceleași forțe care deschid navigația Dunăreană deschid și navigația Mării Negre.

Precum apariția Austriacilor, ca riverani la Dunăre, este însoțită de consfințirea libertății lor de navigație fluvială, prin pacea dela Passarowitz, tot așa descinderea Rușilor moscoviți la Marea Neagră, după mai multe războaie cu Turcii, le deschide, prin pacea dela Cuciuk Kainardgi (1774), libertatea de navigație pe această mare, pe temeiul situației lor de riverani.

Zece ani mai târziu, la 1784, Austria obține și ea aceeași libertate de navigație directă din Dunăre la și pe Marea Neagră, firește prin anularea obligației de transbordare prevăzută prin pacea dela Passarowitz.

Încât putem spune că forța faptelor politice, la Dunăre și Marea Neagră restrângând stăpânirea exclusivă a Turciei, garantează libertatea de navigație fluvială și maritimă, deocamdată Austriei și Rusiei.

**Libertatea navigației fluviale în
Occident — Proclamația
revoluției franceze.**

Aceasta în Orient.

În Occident, mișcarea se face în acelaș sens și chiar mai repede prin repudierea concepțiilor medievale de către revoluția franceză.

Intr'adevăr, art. 14 din tratatul dela Münster (1648) acordase Țărilor de jos, ca deținătoare ale gurilor, dreptul de a închide navigația pe Escaut celorlalți riverani, bine înțeles din amonte.

După trecere de peste un veac, Convenția națională dela Paris protestează, în 1792, contra închiderii Escaut-ului și formulează, pentru

intăia oară, principiul modern al libertății de navigație pe fluviile internaționale.

„Cursul fluviilor este proprietatea comună și inalienabilă a tuturor țărilor udăte de apele respective... „O națiune n'ar putea, pe bună dreptate, să pretindă dreptul de a ocupa în chip exclusiv albia unui râu și să împiedece popoarele vecine, care se află pe malurile din susul apei, de a se bucura de aceleași foloase“. Și Convenția desvoltă precizând ideea că și de ar exista, „un asemenea drept este o rămășiță a servituzilor feudale sau cel puțin un monopol odios care n'a putut fi stabilit decât din neputință. Prin urmare, el (dreptul) este revocabil oricând și oricâte convențiuni l'ar stabili pentru că natura nu recunoaște nici popoare și nici indivizi privilegiați și pentru că drepturile omului sunt veșnic imprescriptibile“.

O formulare mai clară și mai energică a teoriei juridice despre libertatea navigației fluviale nu se poate da nici astăzi!

Constințirea principiului în 1815 la Viena.

Concepția aceasta despre libertatea navigației fluviale plutind în atmosfera epocii s'a impus, biruitoare, chiar în sânul celebrului congres de pace dela Viena, din 1815, așa de reacționar din alte puncte de vedere!

Incât putem spune că proclamația din art. 108—109 ale tratatului de Viena, privitoare la libertatea navigației pe fluviile internaționale, venea să confirme ceea ce realizaseră, prin forță, Austria și Rusia, la Dunăre, împotriva Turciei.

Conflictul ruso-austriac la Dunăre.

Dar lupta dintre aceste două puteri, pentru stăpânirea Dunării, după ce Turcia cedase forței, nu va întârzia să înceapă.

Am văzut cum Austria se duse peste Rusia, în navigația pe Marea Neagră, zece ani după tratatul ruso-turc dela Cuciuk Kainardgi.

Ei bine, Rusia, la rândul ei, va veni curând peste Austria, în navigația dunăreană, și de aci va începe lupta cea mare care a durat până în zilele noastre.

Este destul să amintim tratatul ruso-turc de București (1812) când, prin raptul Basarabiei, Rusia devine riverană la gurile Dunării și capătă libertatea navigației comerciale dunărene, cu excluderea vaselor de război în sus de gura Prutului. În scurtă vreme, prin acordul dela 1817

confirmat prin pacea dela Akerman (1826) și apoi prin cea dela Adrianopole (1829), Rusia își extinde treptat dominația asupra tuturor gurilor Dunării, în locul Turciei.

Schimbarea de stăpân la gurile fluviului a fost repede simțită de Austria. Rusia se arată mai puțin dispusă decât Turcia să privească indiferentă desvoltarea navigației austriace cu vaporii la Dunăre și în Marea Neagră.

Fără să intrăm în amănunte, vom reține convenția pe zece ani ruso-austriacă de navigație încheiată la Petersburg în 1840. Părțile își asigurau reciproc libertatea navigației la guri cât și în restul fluviului, iar Rusia se obliga să facă lucrările necesare de întreținerea canalului navigabil, până la vărsarea în mare, în schimbul rezervării dreptului de a percepe anumite taxe de navigație pentru acoperirea cheltuelilor.

Nu încapă îndoială că Rusiei nu mai de asigurarea libertății de navigație pe Dunăre, conform principiilor proclamate la Viena, nu-i ardea și mai puțin încă de efectuarea lucrărilor de întreținerea canalului navigabil la gurile fluviului, conform convenției cu Austria!

Dovadă sunt toate actele de șicanare a navigației din partea Rusiei, neglijarea lucrărilor pe care de bine de rău Turcia tot le mai făcuse la gura Sulinei până atunci și, mai ales, înecarea de vase chiar la îmbucătură pentru a împotmoli bine și definitiv eșirea din Dunăre la mare.

Astfel, provocarea adresată Austriei, coincide cu atmosfera din ce în ce mai ostilă Rusiei din celelalte State europene, după tratatul ruso-turc dela Unkiar-Iskelessi (1833) când se dovediseră tendințele exclusiviste rusești pentru stăpânirea Mării Negre.

Lupta dintre Austria și Rusia, la Dunăre, tindea în chip firesc să se transforme, cum de altfel s'a transformat curând, într'o luptă a Europei împotriva Rusiei atât la gurile Dunării cât și în Marea Neagră.

Prilejul decisiv a fost conflictul pentru locurile sfinte de unde s'a născut celebrul război al Crimei dintre Rusia deoparte, iar de alta Turcia ajutată de Anglia, Franța și Sardinia care a făcut, cu acest prilej, pașii hotărâtori pentru unitatea națională italiană.

Hotărârile dela Paris din 1856.

Se știe că războiul acesta s'a terminat cu tratatul de Paris (1856)

care a avut o influență așa de hotărâtoare pentru renașterea politică a poporului român și, totodată, pentru asigurarea libertății de navigație la gurile Dunării.

Restituirea sudului Basarabiei către Moldova și instituirea Comisiunii europene a gurilor Dunării, prin același tratat, sunt măsurile unitare ale tratatului de Paris pentru realizarea supremului scop: libertatea navigației dunărene. Art. 20 o spune, de altfel, categoric: „În schimbul orașelor, porturilor și teritoriilor enumerate în articolul 4 al prezentului tratat (era vorba de restituirea locurilor rusești ocupate de armatele aliate) și pentru a asigura mai bine libertatea navigației dunărene, Majestatea Sa Impăratul tuturor Rusiilor consimte la rectificarea frontierei sale din Basarabia“.

Organelo libertății de navigație dunăreană.

Comisia europeană a gurilor, cu autoritate exclusivă dela Isaccea la Sulina, avea misiunea să îndeplinească lucrările tehnice de întreținerea navigației pe care Rusia, intenționat nu le îndeplinise, ba dimpotrivă.

Osebit de aceasta, tratatul de Paris prevedea și instituirea unei alte Comisiuni, așa zisă a riveranilor, care avea să asigure aplicarea principiilor de libertate a navigației fluviale, proclamate în congresul dela Viena, asupra celeilalte părți din cursul Dunării. Comisiunea aceasta după doi ani, până când se prevedea terminarea lucrărilor dela gurile fluviului, avea să-și extindă autoritatea și în porțiunea dela Isaccea la Sulina moștenind situația Comisiunii europene.

Ei bine, instituirea Comisiunii riverane și reglementarea navigației în sus de gurile Dunării constituiesc primul prilej de manifestare acaparatorie asupra fluviului din partea Austriei.

Imperialismul austriac la Dunăre

Anume: în conferința dela Viena, întrunită în 1856 cu reprezentanții riveranilor, Bavaria, Württemberg, Turcia, Serbia și principatele române, pentru elaborarea regulamentului de poliție și navigație dunăreană, Austria a isbutit să determine vestitul act de navigație din 7 Noiembrie 1857 care a provocat protestările marilor puteri ca fiind cu totul contrar tratatelor din 1815 și 1856.

Intr'adevăr, Actul făcea, în contradicție cu menționatele tratate, o deosebire între navigația interioară

a fluviului și cea din Dunăre la mare. Navigația interioară sau cabotajul, adică navigația între posturile dunărene aparținând unuia singur sau mai multor State era rezervată exclusiv riveranilor și numai navigația exterioară, între fluviu și mare, rămânea liberă tuturor pavilioanelor. Dată fiind dezvoltarea companiilor austriace de navigație dunăreană, începută câteva decenii în urmă, și inexistența unor asemenea mijloace din partea celorlalți riverani, era evident că *Austria își pregătea prin Actul de navigație un adevărat monopol pe Dunărea deschisă, în sfârșit, libertății de navigație a tuturor pavilioanelor.*

Interesant de amintit este faptul că, la 1855, într-o precedentă conferință privitoare la navigația dunăreană și când, prin urmare, Rusia figura printre riverani, Austria nu manifestase asemenea tendințe exclusiviste, ci dimpotrivă susținuse că regulamentele de poliție și navigație trebuiau aprobate de toate puterile interesate.

Acum, după ce Rusia fusese depărtată de la gurile Dunării, *Austria înțelegea să dea art. 17 din tratatul de Paris o aplicare conformă exclusiv intereselor sale pe care le prezenta sub masca unor revendicări ale tuturor riveranilor adunați la Viena!*

Art. 18 din tratatul de Paris stabilind o durată numai de două ani pentru ambele Comisii Dunărene, după care una urma să se dizolve pentru a-i lăsa celeilalte toate atribuțiunile, evident că, în 1858, când puterile semnatare se întruniră din nou la Paris, Actul de navigație pregătit de Austria întâmpină dezaprobarea generală și, astfel, nefiind ratificat, rămase literă moartă.

Apoi, când se puse chestiunea prelungirii existenței Comisiunii europene, Austria făcu toate eforturile, dar fără succes, pentru a obține dizolvarea și trecerea atribuțiunilor ei pe seama Comisiunii riveranilor.

Rusia fiind îndepărtată de la Dunăre, prin restituirea sudului Basarabiei, *Austria întrevădea puțința stăpânirii sale nestingherite până la gurile fluviului întrucât nici unul dintre riverani nu era în măsură să i-se opună.*

Dar, cum am spus, Actul de navigație austriac n'a fost ratificat, iar existența Comisiunii europene se prelungii din an în an până la 1865 când se semnează, la Galați, Actul public asupra navigației la gurile Dunării.

Conferința de la Paris (1866) pro-

voată de evenimentele din principatele române se ocupă și de regimul Dunării, ambele chestiuni fiind cuprinse în tratatul de Paris. Actul de navigație din anul precedent este sancționat, iar durata Comisiunii europene, ținând seamă de serviciile aduse navigației la gurile fluviului, prelungită pe 5 ani. Extinderea atribuțiilor Comisiunii de la Isaccea până la Brașova, propusă de Anglia, rămase în suspensie.

Cât privește atitudinea Austriei în conferința de la Paris, unde a fost întrebată despre data probabilă când avea să se redacteze definitiv regulamentul Comisiunii riverane, cu respectarea criticelor ridicate în conferința de la 1858, prințul Metternich s'a mărginit să invoace dificultățile politice provocate regulamentul de principatele române și să promită cererea de relațiuni din partea guvernului vienez.

Repercusiunile războiului franco-german la Dunăre.

Până la expirarea noului termen, războiul franco-german provoacă o schimbare în echilibrul politicii europene stabilit la 1856. Rusia cere și se desface de obligațiile restrictive de suveranitate ce i-se impuseră în Marea Neagră.

Conferința de la Londra din 1871 desființând neutralitatea Mării Negre, stabilită la 1856, aducea o gravă atingere sferii de interes european creată la gurile Dunării. Austro-Ungaria — de data aceasta suntem după dualismul habsburgic din 1867 — ia inițiativa de a cere să se mențină expres în favoarea lucrărilor, stabilimentelor, personalului și administrației Comisiunii europene Dunărene, beneficiul neutralității pe care-l avusese până acum implicit din situația creată Mării Negre prin tratatul de Paris.

Punct de vedere politic întemeiat, care a fost admis de conferință și completat prin prelungirea duratei Comisiunii pe încă 12 ani, până la 1883, ca o compensațiune pentru avantajele dobândite de Rusia la Londra.

Osebit de acestea, se menține Comisiunea riverană sub condiția înțelegerii prealabile dintre riverani și cu mandatul depinzând de consimțământul Europei, iar lucrările de ameliorarea navigațiunii la Porțile de Fer sunt încredințate acordului riveranilor respectivi cu dreptul de a impune taxe de trecere, provizor, până la acoperirea cheltuelilor necesare.

Noua prelungire de durată înainte de expirarea ei dă loc la noi și grave desbateri în chestia Dunării.

Austro-Ungaria profită la congresul de Berlin.

Războiul ruso-turc din 1877 în care a intervenit și România ne aduce înaintea congresului de pace de la Berlin (1878) unde Dunărea a ocupat un loc însemnat de preocupări și desbateri. Rusia reluând sudul Basarabiei și, prin urmare, distrugând încă una din rânduile tratatului de la Paris privitoare la libertatea navigației dunărene, după ce se desfăcuse de obligația neutralizării Mării Negre, Europa avea să ajusteze regimul Dunării potrivit situației celei noi.

Astfel, autoritatea Comisiunii dunărene este extinsă de la Isaccea până la Galați, se stabilește facerea unui regulament de navigație de la Galați la Porțile de Fer pentru a desăvârși realizarea libertății de navigație stabilită la 1815 și 1856, iar executarea lucrărilor la Porțile de Fer sunt încredințate exclusiv Austro-Ungariei.

Lupta austro-rusă mai veche, pentru Dunăre, se simte în sânul congresului de Berlin, unde Rusia manifestă preocupări pentru libertatea navigației pe întreg cursul fluviului, pe când Austro-Ungaria nu se interesează decât de libertatea fluviului între Porțile de Fer și Galați, pentru rest înțelegând să-și păstreze un regim aparte.

Este evident că dispozițiile cuprinse în art. 52—57 ale tratatului de Berlin, în cuprinsul rezumat mai sus, însemnează victoria Austro-Ungariei.

Conflictul româno-austro-ungar.

Un moment nou și foarte important prin apariția României și a succesului acțiunii sale, îl va constitui aplicarea art. 55 din tratatul de Berlin, în sensul scopurilor de dominațiune exclusivistă ce va încerca Austro-Ungaria.

Iată pe scurt elementele acestui conflict dintre România și monarhia habsburgică:

Art. 55 al tratatului de Berlin spune textual că „Regulamentele de navigație, poliție fluvială și supraveghe, de la Porțile de Fer până la Galați, vor fi întocmite de Comisiunea europeană ajutată de delegații Statelor riverane și puse în armonie cu acelea care au fost ori vor fi stabilite pe parcursul din jos de Galați.” Dar nu se precizează nimic asupra modului de executare a a-

cestor regulamente odată întocmite și nici asupra autorității însărcinată cu această executare.

E drept că, în sânul congresului de Berlin, se prezentaseră două propuneri, una rusă și alta austriacă, menită să completeze impreciziunile art. 55, dar ele nefiind admise situația rămase așa cum am văzut.

În anul următor congresului de Berlin, Comisiunea europeană, pentru a se achita de însărcinarea primită prin celebrul art. 55, însărcină în ședința sa dela 17 Decembrie 1879 un comitet de studii alcătuit din reprezentanții celor trei State riverane la Dunărea de jos, Germania, Austro-Ungaria și Italia, să pregătească un ante-proiect de regulament pentru porțiunea fluvială Galați-Portițele de Fer și care urma să se dezbată, apoi, în ședința plenară.

Comitetul pregăti lucrarea cunoscută sub numele de „*proiectul austriac*” prin care se da Austro-Ungariei deplină satisfacție în dauna Statelor riverane, România, Serbia și Bulgaria.

Conform acestui proiect, regulamentele de poliție și navigație fluvială urmau să fie aplicate de o Comisiune mixtă alcătuită din reprezentanții Statelor riverane pe parcursul Galați-Portițele de Fer cât și al Austro-Ungariei, căruia i-se acorda de drept și în mod permanent președinția, precum și vot preponderant la caz de paritate între cei patru membri ai comisiei.

Acest organism avea atribuții foarte întinse căci se substituia suveranității Statelor riverane luând sub ordinele sale directe pe inspectorii și sub-inspectorii navigației și pe căpitani de porturi, judecând în ultimă instanță contravențiile de navigație, controlând orice noi construcții în porturi, în sfârșit admitând sau refuzând autorizația pentru înființarea eventuală de noi porturi, după interesele navigației generale.

Un adevărat supra-Stat, sub președinția decisivă a Austro-Ungariei, hotărând totul pe ambele maluri ale Dunării, între Galați și Portițele de Fer, fără a avea să se preocupe de autoritatea și suveranitatea teritorială a Statelor riverane.

Lesne de înțeles de ce un asemenea proiect s'a izbit de rezistența îndârjită a riveranilor și în special de rezistența României.

România și conferința dela 1883.

Fără să intrăm în alte amănunte asupra corectivelor menite să atenueze cuprinsul proiectului austriac,

vom trece la conferința dela Londra întrunită, din inițiativa Angliei, la 1883, anul când expira ultima prelungire de existență a Comisiunii europene. Conferința avea misiunea să prelungească mandatul Comisiunii europene, din care România făcea parte, dela 1878, ca Stat suveran recunoscut în congresul de Berlin, și, totodată, să confirme regulamentul de poliție și de navigație asupra porțiunii Galați-Portițele de Fer, votat de Comisiune la 1882 cu excepția României.

Dela început Anglia propuse admiterea României la conferință pe picior de egalitate cu marile puteri reprezentate în Comisiunea europeană, dar Austro-Ungaria prin reprezentantul Germaniei se opuse și reuși să împiedece participarea României cu vot deliberativ la Londra.

Sugestia, desigur austriacă, susținută de Germania, se întemeia pe interpretarea caracterului conferinței convocată la Londra și care trebuia să fie considerată ca o prelungire a congresului de Berlin pentru rezolvirea problemei dunărene. Fiindcă la Berlin România nu participase cu vot deliberativ, de oarece nu era recunoscută independentă până atunci, urma ca și în conferința dela Londra, continuatoarea congresului de Berlin, să nu i-se acorde decât un rol consultativ.

În chipul acesta, monarhia habsburgică înlătura opoziția intransigentă a României, în conferința dela Londra, contra regulamentului de poliție și navigație dunăreană între Galați-Portițele de Fer și-și asigura dominația urmărită pe Dunărea de jos.

Cât despre ceilalți riverani, Bulgaria se afla încă sub suveranitatea otomană și nu putea avea nici un rol, iar Serbia, urmărind un loc în Comisiunea europeană a gurilor, nu făcu opoziție invitației la Londra cu rol consultativ, după cum și în alte împrejurări politica ei dunăreană se acomodase combinațiilor habsburgice.

Față de această situație, România protestă anticipat contra hotărârilor ce aveau să se ia la Londra în absența ei pe care, de altfel, o anunțase refuzând invitația de a participa cu vot consultativ. Prin nota adresată președintelui conferinței, România, conform principiilor de drept internațional, ca Stat suveran pe țărmul Dunării între Galați și Portițele de Fer, declara că socotește dinainte neobligatorii orice hotărâri s'ar lua în absența ei.

Lucrările dela Londra, din 1883, au rămas, într'adevăr, literă moartă căci aplicarea regulamentului confirmat a fost cu neputință față de refuzul României de a-l admite, pe teritoriul ei, dealungul Dunării. Tot așa s'a întâmplat și cu hotărârea pentru extinderea autorității Comisiunii europene dela Galați până la Brăila întrucât era vorba de o atingere nouă adusă suveranității teritoriale române.

Austro-Ungaria sprijină Rusia împotriva Comisiunii europene.

Doar o singură dispoziție a căpătat în fapt realizarea: sustragerea brațului Kilia de sub autoritatea Comisiunii europene, după cererea Rusiei și cu complicitatea dinainte asigurată a Austro-Ungariei. Pe acest braț regulamentului de navigație european, stabilit pentru gura Sulinei, s'a aplicat după 1883 de către autoritățile teritoriale respective, română și rusă, în locul Comisiunii europene.

Astfel, Austro-Ungaria, care în sus de Portițele de Fer își asigurase stăpânirea exclusivă a navigației cu bariera taxelor de trecere la cataracte, în afară de orice amestec sau control internațional sau al celorlalți riverani, urmăria prin regulamentul Comisiunii mixte o identică dominație între Portițele de Fer și Galați, în dauna riveranilor respectivi cât și a libertății generale de navigație, iar, pentru reușita acestui scop, la Londra, făcea o gravă tranzacție cu Rusia, la gurile fluviului, cu privire la brațul Kilia, în dauna Comisiunii europene, reprezentanta intereselor obștești.

* * *

Cu aceasta am terminat expunerea în linii generale a politicii de dominațiune habsburgică la Dunăre, urmărind scopuri particulare egoiste, ca și Rusia, fără nici un respect pentru principiul libertății de navigație fluvială proclamat la 1815 și 1856.

Ceva mai mult și mai grav: spre deosebire de Rusia, brutală și grabită, Austro-Ungaria a făcut o politică de duplicitate tenace, menită să înșele pe cei interesați prin aparența unor preocupări de soarta libertății de navigație dunăreană. Numai după ce România a fost în stare să facă o politică energică, în sensul intereselor obștești, Austro-Ungaria s'a văzut demascată în atitudinea ei prefăcută, și silită, în sfârșit, să facă, pe față, politica de acaparare și de dominațiune, la Dunăre, chiar

ANCHETELE NOASTRE

TERRA SICULORUM

Contribuțiunii privitoare la Românii din Ținutul Săcuilor

II.

Diploma citată mai sus despre drepturile celor din Oláhfalú (botezat mai nou Vlahița) este contestată de istoricii unguri mai noi și declarată, împreună cu alte documente vechi săcuiești în care se face amintiri și despre Români, de falsă. Nu ni se spune însă, cine a falsificat-o și cu ce scop? Probabil sunt și documente false, însă la acestea se vede bine interesul, care era legat de aceste documente, d. ex. documente evidente false, cari vorbesc despre episcopia catolică din Milcov (?). Inșă în cazul de față cine ar fi avut interes să falsifice o diplomă, din care, așa cum este, rezultă pentru Săcui și Unguri numai lucruri, cari nu le sunt simpatice? Înțelegem dimpotrivă strădania lor acum, după ce este cunoscută și comentată, de a-o declara falsă și inventată. ¹⁾ Noi însă credem, că dacă este ceva fals în această diplomă este tocmai partea din textul ei, din care lasă să se înțeleagă, că Românii au fost numai îngăduiți (meghagyták) să stea prin acele locuri; vrea să se înțeleagă, că ar fi venetici tolerați. Românii însă în plângerea lor spun tocmai contrariul, că tocmai Săcuii sunt veneticii.

Din urmărirea dezvoltării istorice a acestei comune se desprind unele lucruri, pe cari suntem în drept să le aplicăm întregii populații străvechi românești din acest scaun. Nu mai târziu decât la anul 1360 aflăm în Oláhfalú parohie rom. cat. ²⁾ În arhiva episcopiei catolice din Alba-Iulia, începând dela acest an, documente numeroase fac amintire despre existența ei. ³⁾ Tot aci aflăm citate și alte parohii, cari sună românește d. ex. Dia (Oroszhegy). Autorii unguri, de cât să se gândească, că aceste numiri ar putea să fie date și de Români, mai bucuroși se împacă cu gândul, că „acestea împreună cu altele vor rămânea poate pentru vecie misteruri în istoria Săcuimii”. ⁴⁾ Iată dar veneticii, cum se infiltrează și cuceresc printre Români!

În veacul al XIV-lea organizația militară a Săcuilor ardeleni ia ființă. Li aflăm în lupte și-i vedem primind

¹⁾ Karácsonyi János: A székelyek eredete 1905 p. 20—23.

²⁾ Schematismus Ven. Cleri Dioc. Trans. 1882 p. 186.

³⁾ Iakab El. o. c. p. 203.

⁴⁾ Iakab El. o. c. p. 203.

cu prețul unor grave compromisuri încheiate cu Rusia.

Pacea generală a înlăturat pe dușmanii libertății de navigație.

Războiul izbucnit la 1914 ne-a dus abia acum în urmă, prin pacea generală, la adevărata libertate a navigației dunărene prin extinderea regimului dintre Galați și Porțile de Fer până la Ulm. Totodată pacea generală a anulat mandatul de lucrări la Porțile de Fer, smuls congresului de Viena pentru a instala mai bine, în sus de cataracte, o adevărată barieră împotriva navigației celorlalți riverani ai fluviului în partea amonte a Dunării.

Rezumând într'un articol precedent regimul internațional stabilit la Dunăre și strâmtoari, cred că am arătat destul de clar în ce constă opera de bine, conformă intereselor generale, săvârșită la pacea generală, grație prăbușirii Austro-Ungariei cât și izgonirii Rusiei dela gurile bătrânului fluviu.

În acest stadiu ultim al problemei dunărene, se poate spune că s'a creiat cadrul necesar pentru o nouă și înfloritoare civilizație menită să se desvolte liber în basinul marelui fluviu după ce vechile piedici au fost înlăturate.

N. Dașcovici

•••••

Bibliografie

Al. Odobescu: Opere complete, vol II. 65.— lei.

P. Dulfu: Visuri împlinite (Poezii). Ediția II revăzută- adăugată, ilustrată. 17.— lei.

G. G. Ant nescu: Din problemele pedagogiei moderne Ed. II revăzută și adăugată. 18.— lei.

I. Popescu — Băjenaru: Povestea neamului Românesc. 48.— lei. Toate apărute în Ed. Cartea Românească.

Dr. S. Irimescu: Organizații și legiferări pentru combaterea tuberculozei. Tip. „Jockey-Club”, Bucur.ști.

Simeon Simu: Individualismul și pământul la Români și barbarii Daciei în primele opt veacuri. — Lugoj 1924. 25.— lei. Const. și Taitan Brăileanu: Problema capitală. Socec 1924.

Const. Brăileanu: Chestia agrară. Buc. 1919. 3 50 lei.

Const. Brăileanu: Problema financiară. București, Libr. Pavel Suru, 1920. 4 50 lei.

Constantin Brăileanu: Contribuțiunile dlui Blank la rezolvirea crizei economice, București 1922.

Const. Brăileanu: Criza de numărare București 1924.

Const. Brăileanu: Problema monetară. București 1924.

Ing. Flaviu Șuluțu: Munca Industrială. Cluj. 1925. 50.— lei.

Vladimir Ghidonescu: Igiena școlărilor. Cluj, Tip. Ardealul, 1924. 45.— lei.

și cerând ca răsplată privilegiu tot mai numeroase. Incep a avea autonomie și dieta lor națională săcuiească. Despre aceasta întâia dată se face amintire la anul 1357. ¹⁾ Capitala devine tot mai mult orașul cu cetate crăiască: Odorheiul.

În veacul al XV-lea aflăm și împărțirea administrativă a Săcuilor în 7 scaune. ²⁾ Feudalismul se întinde și aci, și după modelul unguresc aflăm 3 clase sociale, fiecare cu drepturile și privilegiile ei. Toate trei însă constau din oameni liberi, nu iobagi. ³⁾ Această diferențiere începe însă de prin anii 1291. Organizația militară, în banderii distincte săcuiești, și cea politică, în scaune cu autonomie largă locală, se perfecționează tot mai mult. Evident se face după modele, cari se deosebesc de cele ungurești. Aflăm foarte multe lucruri împrumutate dela Românii pe cari i-au aflat aci și i-au întâlnit în drum până aci. Organizația pe scaune este și ea tot dela Români. Corespund cneziatele noastre. Chemarea la arme se făcea cu focuri aprinse pe culmi ⁴⁾ sau cu tobele și cu goarneau. Judecățile se făceau prin bătrânii satului sau scaunului ⁵⁾ întocmai ca la Români (ius olachale.)

În veacul al XV-lea se ivește printre Săcui o nouă clasă socială a sărăciților (jelerilor), cari, ca să poată trăi se atașează la alții, obligându-se la servicii și datorii, de multe ori vecinice (iobagi). ⁶⁾

Numărul total al Săcuilor a fost în această vreme (1892) cca 80.000, judecând după darea de 1 florin, pe care a trebuit s'o plătească fiecare familie de Săcui. ⁷⁾ Bonfiniu spune, că pot da în caz de războiu 50.000 oșteni, din aceasta am putea deduce că numărul total al lor era cca 200.000. ⁸⁾ Probabil însă, că ne vorbește, aci și despre alți Săcui afară de cei din Ardeal, așa că putem spune că numărul total al lor a trebuit să fie între 100.000 și 200.000. Precum vedem populația era încă foarte rară. Ținutul Săcuilor era

¹⁾ Székely oklevéltár v. I. p. 64—65.

²⁾ Iakab El. o. c. p. 211.

³⁾ Szék. oklevéltár I. p. 220—21.

⁴⁾ Szék. oklevéltár I. p. 198.

⁵⁾ Székely oklevéltár I. p. 177—78.

⁶⁾ Szék. oklevéltár I. p. 205—7, III. p. 82—87.

⁷⁾ Jakab El. o. c. p. 223 și Szék. oklevéltár I. p. 278.

⁸⁾ Ant. Bonfinii: Rer. Hungaricarum 1568 p. 678 din Jakab El. o. c. p. 241.

incă la această dată în bună parte acoperit cu păduri. Trăiau mai mult din creșterea vitelor. Și darea o plăteau tot în animale (boi). Pentru întâia dată au fost siliți de Bathori să plătească pelângă darea în animale și dări în bani.

Să lăsăm pe Săcui, să ne reîntoarcem la Românii din aceste părți. Istoria nu mai amintește despre ei nimic. Ici colea se ivesc nume sporadice de Români, cu nume de boțez săcuiesc. Așa în 1506 printre deputații Săcuilor din scaunul Ciuc aflăm pe Boț Imre (Bocz). În general însă tac toate cronicile, în ce privește pe Români până la jumătatea veacului al XVI-lea.

În veacurile XIV și XV Românii băștinași puțini dela început s'au contopit în masa săcuiescă. Am schițat pe scurt câteva momente din viața Săcuilor: organizația militară, autonomia politică, drepturi diferite în legătură cu organizația socială, scutirea de dări și. a.; toate acestea nu puteau, să nu ademenească pe Românii izolați de restul consăngenilor lor din celelalte părți ale Transilvaniei. Situația privilegiată a Săcuilor era prea ademenitoare. Cu greu ar fi putut purta lupta pe două fronturi: față de Săcui și față de cărmușitorii dela centru: regii Ungariei și voievozii Ardealului. Contactul zilnic cu Săcuii le-au slăbit treptat și destul de timpuriu conștiința de Români și credința strămoșească. Vedem, că încă din veacul al XIV-lea Săcuii pătrunseseră și în satele dela munte curat românești (Oláhfalu) și aveau aci chiar și parohii rom. cat. Documente nu cunoaștem, presupunem însă — și cu bună dreptate — că lupta Românilor la început a trebuit să fie dărză. Au cedat însă pe încetul și au terminat convingându-se de zădărnicia luptei și contopindu-se în masa Săcuilor, căreia i-au împrumutat însă mai mult, decât se bănuiește, din caracterele lor naționale, pe cari le aflăm până azi la Săcui, cum vom arăta pe larg într'un studiu deosebit. Numai când un popor se contopește în altul, lasă urme atât de adânci în viața socială, politică, în limbă, port, ocupațiune și obiceiuri, cum le vedem împrumutate dela Români, la Săcui.

Evident aceasta se poate susține numai în teză generală. Sporadic au mai dăinuit și mai târziu mici insule izolate de Români băștinași. Românii băștinași se pot însă considera în general ca dispăruți la începutul veacului al XVI-lea. Organizația militară și socială și în parte

și economică (dreptul de moștenire special, care excludea trecerea moșiei afară din familie (Jakab. El. o. c. p. 293) a Săcuilor au înghițit aproape în întregime populația românească. *Românii băștinași dispar ca element etnic distinct de Săcui.* De acum lupta se poartă în comun în cadrele „poporului săcuiesc“.

Am subliniat popor săcuiesc pentru că mai înainte avem preste tot locul citate numai scaune săcuiești. Când însă începe și pentru ei asuprirea, scaunele se solidarizează și opun o nouă forță: a *poporului săcuiesc.* Este caracteristic, că dispariția Românilor băștinași este concomitentă cu epoca de înflorire a scaunelor. Este natural să fie așa: puterea de asimilare a Săcuilor era în plină vigoare în epoca de strălucire a lor.

Începând însă cu ultimele decenii ale veacului al XV-lea încep asuprirea vine, deodată cu supunerea și restrângerea drepturilor Săcuilor din partea voievozilor ardeleni, un nou element în ajutorul acestor din urmă: *nobilimea ungurească și ungarizată din comitatele ardeleni.* Săcuii opun față de asupritori rezistență, se răscoală de mai multe ori (chiar cu Românii împreună), sunt însă înfrânți și majoritatea moșiilor lor comune este donată nobililor credincioși. Începând dela venirea nobililor, ca domni de pământ, printre Săcui se ivesc iar *Românii, ca iobagi, veniți în bună parte din alte părți ale Transilvaniei, fie de bună voe, fie aduși cu forța* ¹⁾ depe alte moșii. Începe o nouă epocă pentru elementul românesc din Odorheiu.

III.

Puterea și privilegiile nobililor face, ca și clasa de sus a Săcuilor să se renege și să se desolidarizeze de celelalte. Chiar la 1543 „numărul și puterea iobagilor Săcuilor era mare“ ²⁾ Iobagii erau Români, la fel ca în celelalte părți ale Transilvaniei. Voivodul Ardealului (?) Martinuzzi îi supune la biruri. Judecând după biruri numărul Săcuilor la 1554 era cca 200.000, în județul Odorheiu cca 50.000. N'avem însă nici o indicație câți dintre aceștia erau Români. În 1553 printre nobilii, cari reprezentau pe Săcui aflăm și pe Româniul Mihail Ferenț ³⁾ În anul 1559 în răscoala Săcuilor împotriva regelui aflăm ca conducător al insurgenților săcui și pe Românul

Banu (Bán). ¹⁾ Pe Românii liberi îi aflăm prin urmare contopiți cu Săcuii. Satele la 1567 încă se maghiarizaseră aproape cu totul. Sunau numiri vechi românești săcuiești: Buguz, Cib, Daia, Cornud, Receni, Fărcad, Gig, Odorheiu și. a. se scriau și pronunțau Boegoez, Chijeb (Csöb), Dallija, Korond, Rechenijed, Farchijed, Gagij (Gagy), Udvarhely. și. a. m. d.

În 1571 aflăm în orașul Odorheiu printre proprietari de case și moșie și pe Marcu Pribék (Pribeagu). În 1577 satul cu nume românesc Dan se contopește cu orașul Odorheiu, iar locuitorii se mută în alte părți. ²⁾ După 300 de ani iar se face amintire de Oláhfalu (la 1589 și 1609), însă aci li se dau privilegiile în baza unei misiuni speciale, de pază ai drumului, care urcă peste Hărgăta în Trei-scaune și Ciuc și ca liferanți de scânduri pentru palatul domnesc din Alba-Iulia. ³⁾ Aci însă se spune, că se dau privilegiile „la cererea locuitorilor și incetățanilor nobili, prea vitej, primipilli, pușcași și Săcui liberi din Oláhfalva“. Precum vedem Românii dispăruseră demult, la această dată erau în acest sat vechiu românesc de munte numai Săcui, cași în celelalte sate libere săcuiești. Nici o amintire de bazele vechi de drept. Dintr'o numărătoare sumară din 1614 *din 25000 locuitori câți avea scaunul Odorheiu cca 10.000 erau iobagi* (precum știm în bună parte *Români*). La anul 1614 voivodul Bethlen dă celor din Oláhfalu și Zetelaka privilegii mari. Între altele „ca urmând obiceiului strămoșesc să-și aleagă primar și 12 jurați.“ Numărul 12 și compoziția lui este caracteristic pentru organizația românească. De altcum obiceiul predominant în legislația Săcuilor, cași la Români (Szék. oklevéltár IV. p. 220—23), lucru cu totul neobiceinuit la Unguri.

În veacul al XVII-lea încep și în ținutul Odorheului prigoniri religioase, cari n'au rămas fără influență și asupra iobagilor români. „Cei cari nu se reîntorc la religiunile recunoscute, să fie pedepsiți.“ ⁴⁾ La anul 1638 cei din Oláhfalu nici nu mai știu nimic despre religia părinților lor, ci spun, că reformații îi opresc dela lea străbună a strămoșilor, care a fost cea latină ⁵⁾

La anul 1644 aflăm amintit și

¹⁾ Kőváry L.: Erdély tört. III. p. 170—73.

²⁾ Orban: Székelyföld Igrása I. p. 44.

³⁾ Jakab El.: o. c. p. 322—23.

⁴⁾ Erd. Ország. Eml. VIII. p. 244—245.

⁵⁾ Jakab El. o. c. p. 369.

satul Mucioc ori (Csókfalva), probabil românesc. În 1659 servitorul lui Daniel Ferencz anume Ion Petre este făcut nobil (Orsz. levéltár Lib. R. 27. p. 101—102 citat la Jakab El. o. c. p. 387.) La anul 1652 printre șoimari aflăm și pe Românul Enghi Ioan (Szék. oklevéltár IV. p. 287—88).

Aș putea cita nume multe, multe de Români, natural mai mult printre cei privilegiați, pentru că de cei mici nu-și prea aduce nimeni aminte. Și majoritatea Românilor la această dată și în ținutul Săcuilor erau iobagi, misera plebs, uitată în întunec. Se poate însă vedea și până acum, că o populație nouă românească se infiltrasă printre Săcui: iobagii români, dintre cari ici și colo se ridică câte unul într-o treaptă mai înaltă. — Pânza — de astădată destul de deasă (cca 40%) de Români — acoperă iar plaiurile străbunilor lor pierduți. — Prin anii 1710 după răscoalele curuților munții Hărgăhita erau complet în stăpânirea haiducilor români (Balica, Dragul, Vasile. Fekete, Câmpeanu, Bucur ș. a.),¹⁾ cari fără indoială erau din partea locului și cunoșteau bine ținutul, altcum n'ar fi stat aci. Cum se face întodeauna erau — probabil — sprijiniți și de populația românească a locurilor aceloră. La 1711 nobilii numesc pe iobagi „ős oláhok“, o dovadă mai mult, că iobagii erau aproape toți Români și în Săcuime. Și aci numele de iobag devenise sinonim cu Român.²⁾

Numărul total al Săcuilor (de Români nu ne pomenea) la anul 1730 era cca 100.000 cam 1/4 erau în Odorheiu, cca 25.000. La 1750 erau în scaunul Odorheiu 5500 de familii cca 25.000 suflete. La anul 1756 nobilii se plâng, că le fug iobagii, din pricina dărilor, în țările române, „de oarece acești iobagi sunt în preponderanță Români nestatornici, cari iubesc variația.“¹⁾ Amintim acest lucru, din care se vede, că aproape totalitatea iobagilor și în Săcuime erau Români și formau o proporție foarte importantă față de Săcuii liberi.

La anul 1761 se întâmplă în Odorheiu un fapt foarte important. Se face o numărătoare a ortodocșilor și gr. catolicilor pricinuită de certe religioase dintre ei.

„O comisie a umblat din sat în sat și a conșcris numărul Românilor de ambele religii, popii, bisericile și moșiile lor.

În scaunul Odorheiu au aflat aproape în toate comunele, 102 (afară de Kisfalud, Szent-Tamás și Lokod), câte 1—2, pe alocuri 10—20, în 8 comune mai mult de 20 de familii românești.

În total în 99 comune au fost Români și anume: popii uniți: 7, familia: 378, biserici: 5, și o moșie, case parohiale: 5, neuniții n'aveau nici preoți, nici biserici, case parohiale sau moșii, erau însă 405 familii. Conscripția s'a făcut mai mult cu gândul să-i liniștească pe Români, fiindcă guvernul plănuia înființarea regimentelor grănițerești în primul rând printre Români.

Unii locuitori români din H. almás, Karácsonyfalva, Okland, Vargyas și H. ujfalu cer scaunului, ca toți să contribuie la acoperirea cheltuielilor împreunate cu conscripția. Scaunul hotărăște însă în 26 Ianuarie, 1762, ca să fie plătite numai de către Români uniți și neuniți (originalul în arhiva județului).

Satele cu populație mai numeroasă românească erau: Bögöz cu 23, N. galambfalva cu 45, A. Bol-dogasszonyfalva cu 30, Keresztur-falva cu 22, Bözöd-Ujfalu cu 27, Vargyas cu 24, Gagy cu 23, H. Almás cu 29 de familii românești.⁽²⁾

În aceste sate la numărătorea din 1900 mai erau de legea românească (ort. sau uniți) în Buguz (Bögöz, botezat azi de ignoranți Mugeni) 7 suflete, în Cristur (Sz. keresztur) 21 suflete, în Varghis (Vargyas) 167 suflete, Bezidul nou (Bözöd-Ujfalu) 1 suflet, Bodogoaia, (B.-asszonyfalva) 61 suflete în Porumbeni (Galambfalva) 241. Veți crede, iată în multe comune un spor frumos de Români! Realitatea însă este cu totul alta.

În Dicționarul Dnii Martinovici la numărătorea din 1920 erau Români în Buguz (Mugeni) 3, în Bodogoaia II, în Cristur 45, Porumbeni 96 ș. a. m. d. Din aceștia însă numai puțini mai știu în realitate câteva cuvinte românești. Aproape toți sunt săcuizați.

Am citat textual acest document de-o importanță extraordinară. Din acest document se vede nu numai numărul foarte mare de Români, cca 25% din totalul de 25—30.000 de locuitori, câți avea scaunul Odorheiu la acea dată, ci și răspândirea lor peste întreg județul în proporție destul de considerabilă, cu toate că o bună parte și din

iobagii veniți dela 1600 incoace se maghiarizase.

În anul 1744 erau în acest scaun 2006 familii de iobagi¹⁾, din aceștia tocmai văzurăm mai sus că nici jumătate nu mai erau de legea românească. Români cu toate că, precum văzurăm ceva mai înainte, iobag și român erau la acea dată cuvinte sinonime. Jumătate din ei se săcuizaseră în religie cel puțin probabil în urma asupririlor amintite.

Dacă nu s'ar fi săcuizat ar da 35% de Români din populația totală a scaunului Odorheiu. Cam atât este numărul familiilor iobage și la anul 1778 (1927+240=2167).

La anul 1786 numărul total al populației din Odorheiu era 52,529; din aceștia 2300 erau iobagi dacă păstrăm proporția de mai sus a Românilor avem cca 22% din total. — Socotind însă după contribuția clerului român abia scoatem 8% Români din populația totală a scaunului.²⁾

Din iobagii neromâni după Százdeczy erau Țigani la 1781 cca 4000. Lucru cam denecrezut însă, pentru cine cunoaște acest neam de oameni cu adevărat „nestatornic“ și nestatornic până azi.

În anul 1844 se face iar o numărătoare în Odorheiu. Afiăm 7736 ortodocși și 3243 uniți, la un loc 10,979 de lege românească sau Români; din totalul populației de 84325. În % Români 15.5%³⁾.

La anul 1829 scrie profesorul Szigethy din Odorheiu, că Români și Armenii învățau carte în seminarul catolic din Odorheiu, fiindcă nu aveau școli.

Incheiem prin urmare și acest capitol cu concluzia: în jumătatea întâia a veacului trecut aveam încă în Odorheiu 15.5% populație românească în bună parte venită aci după anul 1500, când populația străveche românească se contopise aproape cu totul cu Săcuii. Treptat începând cu anii 1600 și populația aceasta descrește văzând cu ochii. Toți câți se ridică dintre ei se pierd printre Săcui. Preoți n'aveau, școli deasemenea, aproape toți erau iobagi. Soarta lor se pare de pe acum petcutuită și nu este nici o mirare, că sunt așa, cum îi aflăm azi.

Sabin Opreanu.

1) Százdeczy L. o. c. p. 481.

2) Százdeczy o. c. p. 529.

3) Tabelele stat din arh. jud. Odorheiu; citat la Százdeczy o. c. p. 550.

1) Dr. Százdeczy Lajos: Udvarhely történet p. 435.

Cluj) Székely oklevéltár VII. p. 160.

1) Dr. Százdeczy L. o. c. p. 475—76.

2) Százdeczy L. o. c. p. 478 și 479.

UNITATEA NAȚIONALĂ

UNIREA BUCOVINEI

„Popoarele vorbesc rar“ zice Vla-huță undeva. E un anumit grad de căldură care lămurește cugetarea lor și-i dă glas Și-atunci vorbesc tare în auzul veacurilor. Neamul nostru, din firea lui, vorbește puțin. Strămoșii noștri — oameni de război — erau tăcuți. Dar când vorbeau, se auzia departe și glasul lor era temut de toți dușmanii.

Generația noastră a avut marele noroc să trăiască într-o vreme, când neamul românesc a ajuns un grad de căldură nebănuț și-a grăit un limbaj neuzit și nespuse de tare. După ce-a vorbit pe linia Siretului, a vorbit — în anul de fericită amintire 1918 — la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia și în urmă pe Tisa. Am trăit zile de mărire și mândrie națională, când steagul nostru făiafa pe primăria Budapestei și n'aceeaș vreme și-a orașului Stanislav din Vechea Pocuție a lui Petru Rareș, arborat nu în numele unui imperialism nesățios, ci răsplătind o crimă și apărând un drept acolo, ajutând un prieten (Polonia) ajuns în vreme de grea cumpănă dincoace, după cum câțiva ani în urmă ajutând tot prieteni am poposit în fața Sofiei. Și în toate vremurile poporul românesc a dovedit mult tact, bun simț, vitejie neîntrecută, dar fără lacomie, simț de dreptate și măsură.

În toamna anului 1918 neamul românesc din Bucovina a vorbit la Cernăuți, când pe pământul de glorioș trecut al Bucovinei s'au întors vremurile demărestrămoșiască. După o iarnă grea și amară de 144 ani, sufletul poporului românesc din aceste sfinte plaiuri a izbucnit cu putere elementară și și-a deschis drum liber la o viață potrivită firii lui cu impetuozitatea torentelor de munte, când scapă din cătușele iernii. Ceea ce s'a petrecut acum 6 ani în Cernăuții de veche starostie moldoveniască nu e grai omenesc să o poată spune. Iar bătrânul cronicar care va încerca să prindă în scrisul său sufletul acelor zile, se va opri mișcat la ziua de 28 Noiembrie 1918 și o va trece apăsat și tremurând în cartea neamului. Aceasta este ziua mântuirii neamului românesc din Bucovina.

Românii din Bucovina convoacă la 27 Octombrie 1918 — săptămână înainte de izbucnirea revoluției — adunarea națională dela Cernăuți care alege Constituanta Bucovinei, ca suprema putere a Țării.

În acea zi frumoasă de toamnă târzie venise lumea românească din toate unghiurile țării. Iar după adunare mulțimea demonstrează pe străzile orașului cu drapel tricolor și cântece naționale. În fața palatului guvernorului izbucnește în urale de „Trăiască Românie-Mare“, „Trăiască

Regele Ferdinand“. Se cam zăpăciseră streinii văzând atâta îndăjrire, se cutremurau atotputernicii stăpâni de ieri, văzând dezlănțuirea atâtor pațimi și uri acumulate de veacuri.

Dăduse ordin poliției și armatei să se retragă din fața demonstrațiilor.

Mulț regretatul lăncu Flondor — unul dintre întregitorii Moldovei — s'a prezintat guvernorului conte Etdorf în fruntea unei delegațiuni și i-a cerut predarea puterii executive.

Guvernorul Etdorf a recunoscut dreptul Românilor, dar sub un elegant pretext a refuzat să predea puterea până la primirea unor ordine din Viena, ordine cari n'au venit niciodată.

Ca să evite zădărnice vărsări de sânge, lăncu Flondor, ca vechiu și probat om politic — în corecta judecată a situației, a preferat — cu toate presiunile ce se făceau asupra lui — să stea pasiv pentru moment, dar să organizeze și să aștepte momentul potrivit.

O organizație militară României n'aveau. Fischer satrapul Bucovinei era încă în plină putere. Iar garnizoana Cernăuți, formând prima etapă în drum spre Ucraina ocupată de Austro Germani era întărită cu trupe maghiare, germane și croate și mai adăugând că Cernăuții intrau în zonă proprie de operațiuni, situația Bucovinenilor era destul de serioasă.

Și să nu uităm că vechiul și perfidul regim austriac făcea încă întrigi, deși vedea că-i sunt ceasurile numărâte.

Pe când contele Etdorf recunoaște în principiu dreptul Românilor asupra Bucovinei și tratează prietenos cu ei, refuză însă să le dea puterea; se înțelege pe sub mână cu Ucrainenii, trăgânează intenționat tratativele ca să câștige vreme până ce Ucrainenii își concentrează trupele în jurul Cernăuților. Contele Etdorf încearcă pe urmă un fel de înțelegere în târguială între Ucrainenii și Români, firește pe socoteala noastră, voind împărțirea Bucovinei.

La 1 Noiembrie 1918 României nevoind să stea de vorbă cu ucrainenii pe tema împărțirii Bucovinei, cei din urmă își concentrează trupele la 2 k. de Cernăuți.

În noaptea de 2 Noiembrie trupele ucrainene ocupă orașul Cernăuți și pe urmă până la Siret. Ucrainenii iau imediat conducerea țării în mână, împărțesc Bucovina în două părți: partea de nord până la Siret e a Ucrainenilor, dela Siret în sud e a Românilor. Numesc un guvernor rutean și unul român pe Aurel Onciul, căruia îi plăcea să se mai intituleze și „guvernor al Moldovei de sus.“

Vreme de 7 zile cât a durat ocupația Bucovinei de Ucrainenii, a fost

o vreme de jaf și teroare. Au spart casele cu bani, au spart magazine de tot felul și tot ce-au putut au încărcat și dus în Galiția.

Au făcut o întreagă vânatoare după membrii „Consiliului Național român“ cari erau siliți să se ascundă pe acoperișuri de case și în pivnițe.

La sate se lăția înspăimântător bolșevismul. Tărânie se răscură în unele sate, agitați de agenți ucraineni bolșevici. Începuse jafurile și incendierile. Lumea se întreba cu groază ce-o să aducă ziua de mâine.

Dar din pivnițe și alte ascunzături Consiliul național și mai mult lăncu Flondor își avea legătura cu lașii jertfelor și nădejilor noastre. Șoli trimiși cu riscul vieții țineau la curent lumea de-acolo despre cele ce se petreceau în Bucovina. Situația se agrava tot mai mult și-atunci României cer ajutorul armatei române. Era lucru greu și gingaș. Când în București și la Focșani erau încă Nemții, și când în Basarabia pândia primejdia bolșevică de peste Nistru și formidabila armată austro-germană din Ucraina în disolvare, de groaza măcelurilor căreia să se refugieze în Basarabia — liman de mântuire — zic era foarte greu în așa împrejurări să mai trimiți și în Bucovina armată.

Într-o vreme foarte critică, a intervenit singur Iorga la Rege pentru trimiterea armatei în Bucovina și eliberarea ei.

În 5 Noiembrie divizia a opta își concentrează forțele la Verești și în 6 Noiembrie primele trupe românești trec Molna, primite cu însuflețire, cu prapuri și preoți în ornate bisericășii.

Aeroplanetele românești aruncă în tot cuprinsul Bucovinei proclamația generalului Zadic, vestind apropiata mântuire.

Guvernorul Moldovei de sus, Aurel Onciul vine cu un tren special din Cernăuți la Suceava spre Iași și-i declară generalului Zadic să nu îndrăsniască să ocupe Cernăuții, căci va fi măcelărit de populație și Ucrainenii.

Ucrainenii abia prinseră însă de veste că armata română a intrat în Bucovina și au început de pe linia Siretului o retragere în grabă, jefuind totul ce le stă în cale.

Cu precauția cuvenită generalul Zadic înaintează până la Cuciu-Mare — 8 km. de Cernăuți — în ziua de 10 Noiembrie și oprește înaintarea, voind mai întâi să verifice spusele lui Onciul.

Ucrainenii s'au retras Vineri noapte în 8 spre 9 Noiembrie peste Prut, evacuuând Cernăuții. României încă Vineri noaptea arborează tricolorul pe edificiul Primăriei și guvernorului și pregătesc intrarea triumfală în Cernăuți a armatei române.

Trece Sâmbătă, trece Duminecă, lumea e toată în stradă și așteaptă intrarea armatei, dar nu vine nimeni.

Ucrainenii la 2 km. peste Prut, Românii nu vin, lumea se enervează, temându-se de-un atac de noapte al Ucrainenilor și de-un măcel.

Duminică noaptea pleacă o delegațiune în 2 automobile înaintea generalului Zadic să-i predea orașul.

Generalul Zadic povestește întâmplarea cu Onciul și că așteaptă grosul armatei care e pe drum ca să poată lua orașul cu forța.

Incredințându-se de adevărata situație din Cernăuți, anunță intrarea armatei pentru a doua zi Luni în 11 Noembrie. Ziua de 11 Noembrie va rămâne o zi istorică în analele Bucovinei, căci a fost o intrare triumfală a armatei române, primită cu lacrimi și flori.

Veni ziua Congresului, așteptat cu fiori de nerăbdare de toată suflarea românească. În zorii zilei de 28 Noembrie Românii Bucovinei se îndreptau în pelerinaj către palatul metropoliei din Cernăuți. Străzile se umplură de lume care într'un singur gând, grăbia să ia parte la cea mai mare sărbătoare a neamului românesc din Bucovina.

Bătrânii treceau cu suflute înălțate de mărirea acelor clipe sub mărețul portal învâlit în tricolor al palatului metropoliei, această pompoasă operă arhitectonică de-o dubiosă valoare artistică.

Mult înainte de ora congresului măreața sală sinodală de marmoră albă se umplu de lume. Cine avu fericirea să-și ocupe un loc nu s'ar fi desprins de el pentru nimic în lume. Pereții înalți sunt înfloriți cu ornamentații de sculptură. Pe coloanele de marmoră neagră se sprijină înalta boltă strălucitoare în culori ușor combinate. Acest decor de poveste dă cel mai solemn cadru momentelor de sărbătoare. Altarul de unde urmează să se vestiască Mântuirea, e așezat în partea de răsărit a sălii, la picioarele portretului Voevodului dela Putna, care parecă strălucește cu privirea sa de vultur, văzând faptele plăeșilor săi. De-a dreapta altarului locurile sunt ocupate de deputații Consiliului Național, stânga o ocupă ofițerii garnizoanei cu generalul Zadic în frunte și ofițerii bucovineni, voluntari în armata română, acei cari într'o lungă pribegie, plină de suferinți au purtat în sufletul lor nădejdea acelei zile.

Octogenarul preot Bejan binecuvântează această zi a dreptății și în momentul acela se aprind toate candelabrele din sală, învăluind-o într'o dulce feerie. Dorește tuturor bun sosii și propune ca președinte al Congresului pe cel mai ales fiu al Bucovinei, pe Iancu Flondor. Numele acesta stărnește ropote de aplause ce nu vor să înceteze. Vrednicul profesor Radu Sbira, ales secretar al Congresului dă cetire telegramelor sosite.

Basarabeni își trimit odată cu bucuria frățiască, adânca recunoștință și

mulțumire pentru sprijinul ce li-au dat fiii Bucovinei la realizarea Unirii lor. Ardelenii pribegi își trimit cu duioșie lacrimile de bucurie, urând tot binele acelor frați de suferinți și pribegie, cari cu o oră înaintea lor au putut săruta pământul țării.

Generalul veteran Marcu în numele Craiovei salută pe cei ce se întorc astăzi la sinul patriei mume. Și se citește toate celelalte telegrame de bucurie și fericire venite din toate unghiurile țării.

Președintele Congresului arată rostul acelei Adunări și cere să se ia în discuție chestiunea raportului politic ce urmează a se stabili între Bucovina, trunchiată din trupul Moldovei și Tara-Mumă.

Di Iancu Nistor, profesor universitar și membru al Academiei Române face istoricul dislipirii Bucovinei de Moldova și arată nedreptățile elementului autohton al acestui colț de pământ românesc pe terenul politic, cultural și economic. În tot decursul conferinței întemeindu-se pe puternice argumente istorice, al căror adevăr nici cel mai oribil dușman al nostru nu l-ar fi putut cînti. Sfarșește cu o frumoasă perorație arătând cu puterea de convingere a unui savant istoric, că nedreptatea dela 1774, trebui îndreptată în aceste zile ale dreptății. Și pământul furat din Moldova lui Ștefan, care păstrează cele mai scumpe amintiri și cele mai sfinte moaște ale trecutului nostru istoric, trebuie redat necondiționat și în întregimea lui istorică Moldovei.

Sala se ridică și aplauzele se prefac într'un vuiet de codru infuriat. Nimeni nu dorește continuarea discuției. Vin la cuvînt reprezentanții națiunilor: Polonii și Germanii. Polonii recunosc dreptul istoric al Românilor asupra teritoriului din sudul Nistrului și cer Unirea cu România, convingi că în această țară li-se va asigura dreptul religiei catolice și limba în școală și biserică. Și termină strigînd „Trăiască România Mare”. Sala răspunde în urale nesfârșite de „Trăiască Polonia Mare”. Reprezentanții poloni au fost în repetate rânduri obiectul unor vii aclamațiuni.

Aceeaș declarație o dă și reprezentantul german cu o singură rezervă: dacă se va uni Transilvania și Banatul cu România.

Ucrainenii au fost reprezentaji neoficial, iar Evrei s'au obținut cu totul.

Au vorbit din partea Basarabiei d-nii Pan Halipa și Pelivan care a relevat Unirea necondiționată a Bucovinei, Unire pe care ei n'au putut-o face în primăvara anului 1918, când în România veche stăpânia încă duhul trecutului autocrat; își exprimă nădejdea într'o regenerare democratică a noului stat român, care astăzi a apucat drumul cel bun. Crede în colaborarea tuturor elementel democra-

țice din Ardeal, Bucovina, Basarabia și vechiul regal.

Salutul Ardealului l-a adus dl dr. Gh. Crișan, chemând pe toți Românii la sărbătoarea Ardealului ce urma să se țină peste trei zile în cetatea istorică Alba-Iulia.

Se citește încăodată rezoluțiunea votată, care prevede realipirea necondiționată a Bucovinei în vechile ei hotare la România și se aduc omagii de credință celui mai mare Român Regelui Ferdinand.

Sala se ridică în picioare și jură credința ridicând mâinile în sus.

Uralele se opresc, pânza se dă la o parte și sub portretul lui Ștefan cel Mare apar portretele Suveranilor. Aplausele și uralele se ridică în ropote puternice ca o ploaie torențială și țin mai multe minute, încetează puțin, pentru a reîncepe cu mai multă vehemență. Din sala laterală răsună imnul regal. Mulțimea se liniștește și ascultă cu evlavie ca un imn de rugăciune. Când încetează imnul pornesc valurile de aplause și însuflețire ce se resfrâng ca un singur glas de clopot de bolta înaltă a sălii.

Lumea pornește apoi în cortegiu, cu muzica militară în frunte spre centrul orașului. Străzile pline de lumea ce n'a putut intra în sală, se prefac într'un râu mișcător de capete. Toți își caută cunoscuții, prietenii, se îmbrățășea-ă cu lacrimi în ochi, urându-și viață lungă, ca în cea mai mare zi de sărbătoare. Ajuși în piața principală din fața Primăriei găsesc aici altă lume care așteaptă vestea mântuirii. Din balconul Primăriei se anunță hotărârea Congresului, iar lumea izbucnește într'un delir de entusiasism, în aplause și strigăte.

Generalul Zadic anunță ostașilor cari formează în fața Primăriei un zid de fer neclintit, hotărârea și însemnătatea zilei. Armata izbucnește în urale și lumea duce zgomotul mai departe ca un clopot de pădure.

Odată cu ruperea rândurilor se leagă o horă care crește tot mai mare, se lărgeste și într'o clipă cuprinde toată piața cea largă. Brațele vânoase ale ostașilor în cască de fer se prind de mâinile doamnelor și domnișoarelor, ofițeri atături de leatul de rând, bătrâni preoți cu bărbi cărunte se învârt în horă alături de flăcăiandrii abia ieșiți din copilărie, țărani cu sumanul aspru și boieri cu haine de sărbătoare, toți joacă Hora Unirii, topind zăpada de supt picioare. Lanțul se mărește, se rupe, se leagă alte două-trei...

Streinii îngrămădiți la o parte priviau mirați și se întrebau unde au stat ascunse aceste puteri de viață ale unui neam. Și din sufletul lor s'a șters în cea zi și cea din urmă nădejde într'un trecut pe care îl așteptau să se întoarcă.

„Hora Unirii” se lărgia tot mai mult, se lungia și în străzile largi din

Iți părea că Românii vor să cuprindă în lanțul acestei hore tot pământul frumoasei Bucovine. Și-a fost a horă ca în povești, chiote și strigăte fără sfârșit; chiuiiau cei tineri și plângiau cei bătrâni în hohote de bucuria zilei. Juca și pământul subt picioare, pământul românesc al vechilor starostii ale Moldovei.

Această horă simbolică dăinuște de 6 ani încoace pe plaiurile Bucovinei și va mai ține atâta vreme până se vor topi toate granițele rămase între noi, până vor dispărea toate influențele rele aduse de fiecare din noi dintr-o lume streină. Și până ce din frământările prin cari trecem se va plămădi marele suflet românesc, discret și măsurat ca o combinație de linii și culori de pe vechile noastre cusături; bun și duos ca melodiile lui populare, înțelept ca un bătrân proverb românesc, iute și aprig în fapte ca tot trecutul vijelios al acestui bun și răbdător popor.

Căci dacă astăzi steagul tricolor e bine și pe vecie înfipt la hotarele țării, străjuite zi și noapte; înăuntru un alt steag se clatină de vijeliile vremii, și datori suntem cu toții să-i sărim în ajutor, căci e în primejdie steagul încrederii, steagul credinței în puterea și viitorul acestui neam.

Sărbătorind Unirea Bucovinei, aducem prinosul nostru de pietate și recunoștință tuturor generațiilor cari au muncit înaintea noastră și s'au stins cu viziunea acestui simbol.

Sărbătorind această Unire gândul nostru rătăcește peste câmpiile, văile și munții întregii țări presărate cu morminte uitate ce ascund o jertfă, un preț al bucuriei noastre de astăzi. Sufletul nostru le caută, se oprește în fața unei movile de pământ, se apleacă, o sferută șoptindu-i încet „noi nu te-am uitat“.

Dr. I. Nandriș

GÂNDURI RĂZLEȚE

— Din carnetul unui sociolog —

Cultura masei

Convingerea noastră este că orcât ar fi ajuns, într-o societate, să se lumineze câteva minți, orcât de superioare calități ar avea câțiva indivizi, orcât de mult s'ar fi subțiat simțirea câtorva oameni, acea societatea nu este înălțată, patria nu este întărită, neamul nu este fericit.

Dacă cultura pe care am căpăta-o din știința, ideile și simțirile apăsului nu ar pătrunde cât mai adânc în popor; dacă cunoștințele noastre de viață comodă și civilizată, gustul pentru o asemenea viață, dorința unui traiu mai bun, nu vor pătrunde în masă; dacă gustul nostru de frumos, dorința noastră de bine și de dreptate, necesitatea sufletului nostru de adevăr și de progres nu vor încălzi inimile câtor mai mulți, atunci ne vom găsi — cum de altfel ne și găsim — singuri, străini și nefericiți, între ai noștri, cu ai noștri, în țara noastră.

Politica socială

Politica socială are scopul suprem să ridice existența întregii vieți sociale la gradul de cultură și civilizație la care au ajuns cei mai buni dintre noi. Ea însă nu are a avea ca singur mijloc pentru ridicarea societății, bunăvoința Statului și a indivizilor ajunși, cărora nu le tihnește traiul bun din cauza mizeriei ce o văd în jurul lor.

Pentru oamenii cu simț social, înțaiul mijloc al politicii sociale trebuie să fie trezirea în mase a nevoilor de cultură și civilizație, și apoi sădirea în suflete a dorinței de a lupta ca, prin sporierea puterilor de producție, să câștige o cât mai bună stare, deci înțaiu trezirea în mase a trebuinței și apoi voința să și-o îplinească.

Asocierea

Omul nu viețuește singur, și nici nu ni-l putem închipui desbrăcat de toate legăturile lui sociale. Totdeauna omul s'a născut și a trăit într-o colectivitate mai mult sau mai puțin organizată; nici chiar înainte de încheierea instituțiilor sociale de astăzi, el nu trăia singur. Omul, fără voia lui, în chip natural, depinde de alții și alții depind de el.

Pilda lui Robinson e edificatoare. Fără sculele pe care le-a găsit în corabia părăsită, și pe care alții le-au făcut, și fără tovarășia negrului Vineri, acest solitar nu și-ar fi putut clădi nici o viață materială și nici una morală, în singurătatea în care l-a aruncat soarta.

Legăturile sociale ale omului, raporturile lui de viață cu ceilalți oameni, viața socială într'un cuvânt, ne dau mai multă complexitate, mai multă bogăție în mijloace și rezultate, de apropiere și nu mai vrea să înceteze.

cât viața individului. Traiul în comun poate să fie mai înțeles sau mai puțin înțeles, mai plin de fericire sau mai împovorător, el este însă capabil să fie din ce în ce mai bun, mai perfect.

Viața socială trebuie să fie învățată și ea, precum se învață și mersul, și înnotul și cântecul.

Educația socială nu se capătă prin învățatură, prin argumentare logică sau sfat bun, ci numai prin exercitarea în asociații de tot felul a deprinderii de viață laolaltă.

Omul vremurilor de azi

E clipa supremă. Legați la ochi, pe marginea prăpastiei, suntem gata să facem ultimul pas.

Nori negri trec deasupra capetelor noastre și noaptea se întinde și-n sufletele noastre. Nebunii dărmă ultimul crâmpu de pământ solid de supt picioarele noastre. În curând, ne prăbușim cu toții . . .

Sunt vremuri noi și grele, zădărnice sufletul neamului nostru chiamă cu glas înalt pe omul care să ne scape. Chemarea rămâne pustie. Nimeni nu răspunde și omul așteptat nu vine . . .

Tărănimea și orașele

Când pretutindene se luptă pentru întoarcerea brațelor la câmp, pentru rarefierea vieții orașenești, trebuie să luptăm noi pentru schimbarea vieții țărănilor noștri? Ne închipuim că nimeni nu crede că țara noastră trebuie neapărat să facă, pentru a ajunge la civilizație, acelaș drum pe care l-au făcut țările din apus.

Știința și industria, a căror epuizare va veni cândva, nu pot să alcătuiască scopul vieții noastre întreg. Mai curând sau mai târziu, întreagă lume va găsi desigur fericirea în întoarcerea la natură. E greu să ne gândim că am putea sfătui sătenii să renunțe la toată poezia și frumuseța vieții țărănești pentru fericirea unei vieți artificiale de oraș.

Țăranul este la noi reprezentantul productiv și creator al neamului; el trăiește în singura parte a țării unde poate să existe o dreptate socială, unde fiecare se ridică prin munca și prin vrednicia lui și unde averea nu este de cât un mijloc de producție; țăranul e singurul din țara noastră care trăiește o viață adevărată.

... Și totuși, noi nu putem să cucerim orașele, de cât cu țărănimea care cu puteri proaspete, cu energie neseacă, cu viață nouă ne-ar sprijini sleitele noastre forțe.

Idealul național

O națiune nu este numai o mână de oameni aruncată pe văile unui munte sau pe țărurile unui râu, ci o entitate etică, o grupă de indivizi

BANCA MARMOROSCH,
BLANK & Co. SOC. AN.

Sucursala Cluj - Sedul București

Capital și rezerve 305,000,000 Lei.

Sucursale: Arad, Bolgrad, Brăila, Brașov, Cernăuți, Ghișinău, Constanța, Galați, Ismail, Chilia, Oradea-Mare, Târgu-Mureș.

În străinătate: Viena, Constantinopol, Newyork, și în Paris.

Contocorente, Devise, Valute și Relații prin Cec; în general efectuarea tuturor afacerilor bancare și comerciale pentru țară și streinătate

DEMOCRAȚIILE MODERNE

James Bryce (fost ministru, fost ambasador al Angliei la Washington, profesor la universitatea din Oxford, fost președinte al Academiei britanice, membru corespondent al Institutului) *Les démocraties modernes*, Tomul I și II. Ed. Payot, Paris, 1924. Prețul 80 franci francezi.

III.

Descripțiile reale încep cu repubblicele antice, în care, după Bryce, este interesant să se urmărească tendințele omenești, „inerente naturii umane”, care sunt baza istoriei științifice. De-accea el poate adăogi: „Problemele care se pun oricărui guvernament nu au variat niciodată; deoarece în politică mobilele și tentațiunile vor fi totdeauna aceleași”; însușirile care împing pe un om spre putere și greșelile care-l perd, scurt aceleași la Greci, la Romani ca și — la noi, astăzi!

Grecii s'au bătut pentru egalitatea politică. Massele cerură ca legile să fixeze puterile magistraților; și în

stăpâniți de aceleași simțiri și speranțe comune.

Un popor, ca să reprezinte o națiune, nu este de ajuns să aibă o limbă și o moșie comună, ci trebuie să fie, în viața lui națională, mișcat de aceleași sentimente, legănat de aceleași speranțe, mânat de aceleași năzuințe.

Din aceste elemente de coeziune etnică isvorăște idealul național.

Cultura, munca, simțirea, viața întreagă a unui neam, există numai prin acest ideal. El este principiul energetic. El este sufletul națiunii, și totul trebuie să-l aibă ca țintă supremă. Numai astfel se obține în popor unire, putere și voință socială; numai astfel viața socială este coordonată, activă și prosperă; numai astfel se creiază o conviețuire sinceră, egală și dreaptă.

În afară de acest ideal, prin disprețuirea lui, orce manifestare culturală sau socială este o minciună. Pe urma unei lipse de gânduri comune, de unitate națională pășesc toate neînțelegerile, toate păcatele, toate nenorocirile. Din cauza ei, nevoia conviețuirii comune duce în chip fatal la o viață falsă, o viață de minciună — minciuna în guvernare, minciuna în administrație, minciuna în cultură, minciuna în tot — viață care duce repede și sigur la dezastrul moral al națiunii.

Și aci am ajuns!

Noi nu avem un ideal național!

Astăzi, după unire, nu este loc pentru un alt ideal de cât acela al ridicării țărânilor noastre, în scopul consolidării și afirmării neamului nostru, astăzi, una, în hotarele sale firești și noi ne pierdem vremea și energia pe drumuri pline de bătălii și noroale...

N. Ghiulea,
profesor de politică socială
la universitatea din Cluj.

acelaș timp mai cerură să fie admise la funcțiunile publice și în consiliul de stat. Acestea au fost începuturile democrației. Ele începură prin ce azi există numai în fragmente, prin delegație.

Constituțiile vechi erau mai puțin fixe decât cele de acum: În 220 de ani Atena a avut 11 constituții, dela 624 până la 404 înainte de Christos. Din cauza mulțimilor mari, azi nu se pot admite schimbări la câte cca. 20 de ani! Puținii cetățeni de atunci își puteau face școala politică, până la gradul de-a primi, în corpore — chiar ambasade străine. Ce-ar fi astăzi, de ex. la București, dacă o ambasadă sovietică ar trebui să fie primită, constituțional, — la arene, raportând mulțimilor ce ar voi vre-un Lenin?! Ar fi o nebunie desăvârșită, învățând că bine este că timpurile se schimbă.

De-altfel, democrațiile moderne sunt, în alte privințe, superioare. Acestea au stabilități ce lipseau aceluia. De-accea după Bryce (I, 211), un astfel de guvernament antic putea să funcționeze numai cu un popor activ, dotat cu inteligență vie, al cărui curaj și caracter compensa din belșug lipsa de stabilitate în mașina guvernamentală și lipsa de respect pentru autoritate¹⁾. Activitatea (mai ales!), inteligența, curajul, caracterul sunt însușiri cari cer și astăzi ajutorul democrației, pentru a deveni apoi, circular, temelul ei. În Grecia ele au dat astfel de roade, încât Aristotele a condamnat guvernul celor puțini ca mai primejdios decât al masei populare.¹⁾

* * *

De-acceaș scurttime este capitolul care tratează republicele Americii spaniole (vre-o 20). Concluzia este că, dacă se compară America de Sud din timpul vicereșilor și din al biruinței independenței sale, (după o lungă luptă), nimeni nu mai poate despera de viitorul ei. Obiceiurile militare, forța nu mai au rolul de-odată; clericalismul scade mereu; în proporție, democrația înainteză purificată. Oricât de prudent ar fi, ca legislatorii să fie seamă de efectul naturii și al istoriei asupra oamenilor.

¹⁾ Ceice voese să cunoască binele democrației antice-ateniene, să citească discursul funebru despre Pericle (Tucidide, cartea III) și descripția democrației de Plato (Republica, cartea VIII). Să se compare și Herodot, cartea III, capitolul 80.

lor și să dea acestora numai instituții pentru care ei sunt copti, este sigur că omul se modifică repede prin: creșterea averilor (prin agricultură și exploatarea minelor), prin educație, prin școli înalte (universități), prin literatură; sau pe scurt: prin bogăție și cultură. America sudică se mișcă 'n aceste direcții; democrațiile ei capătă tot mai mult înțeles modern; și au — viitor (I, 241).

* * *

Franța!

Țara cea mai bogată a Europei; cu cea mai veche unitate națională; cu un spirit național care a primit mai adânc influențele teoriilor democratice, duse adeseori până la marginile concluziilor logice trase din ele!

Pentru cunoașterea mișcării politice moderne Bryce recomandă pe Seignobos, pe care Ardealul încă nu-l cunoaște, deși ar fi timpul să se grăbească a-l studia.²⁾ Totuși Bryce nu renunță la propria sa caracteristică (I, 255), pe care privind anul 1914, o extrag aproape verbal.

1. Sfera economică: În tot teritoriul pământul aparținea 'n partea cea mai mare țăranilor, cari își cultivau înșiși țarina. Rezultat politic: conservatism! Ca și burghezii, deși nu toți. Elementul industrial, în orașe și centre miniere, este pătruns de idei socialiste.

2. Sfera guvernamentală: Puterea executivă este centralizația. Autorități locale cu mai puțină putere decât cele corespunzătoare în Anglia ori în America de Nord. Regionalismul a dispărut.

3. Sfera socială: Influența vechei aristocrații a dispărut, afară de Vest. Clasele sărace sunt geloase pe proprietarii de pământ; vechiul antagonism al proletariatului față de burghezie se accentuează tot mai mult, paralel cu dezvoltarea socialismului. Curioasă și particular-franceză este conviețuirea în spirite a supunerii către autorități cu dispoziția către violență.

Totuși unitatea sufletească franceză se susține puternică, grație originii, rasei și iubirii de țară.

Unitatea și obține respectul cvenit când, de ex., senatul și camera se unesc în Adunare națională, ca împreună să modifice legile constituționale.

Opusă puterilor executive și legislative, cea unitate ce a obținut

²⁾ *Histoire politique de l'Europe contemporaine, 1814—1896*. Se găsește și în traducere germană!

până astăzi, ca raport de putere față cu camerele și executiva?

Președintele republicii este un monarh pe șapte ani, cu prea puțină răspundere și aproape cu nicio putere personală (I, 262), ceea ce este idealul „monarhic”, spre care se îndreaptă toată lumea. Președintele francez se află, ca putere, intermediar, între regele englez, care domnește și nu guvernează și președintele Statelor-Unite, care domnește și guvernează. Se simte însă tendința de-a i se da un drept de *veto*, care n'ar putea fi decât provizoriu; de a-l apropia de tipul american, mai ales dacă — poporul l-ar alege direct, nu prin mijlocirea camerelor.

Senatul nu reprezintă poporul pe o bază strict raportată la populație; în el predomină elementul burghez. Profesiunile libere (avocați, doctori) sunt mai bine reprezentate decât comerțul, industria și marea proprietate. Deși senatul nu se opune curentului democratic, are antipatii pentru socialism și uneori se opune îmbunătățirii soartei muncitorilor.

Camera se alege cu agitații mai mari. Uneori, rar, se fură și acolo urnele (I, 277), mai ales în Sud, unde capetele se înfăntă mai iute. (Noi le furăm și în Nord!) Camera și-a asigurat, prin consiliile sale, dreptul de-a controla neîncetat administrația; ivindu-se un proiect de lege, camera poate ancheta în ministerul ce-l prezintă, cercetând părerile funcționarilor. Firește, autoritatea miniștrilor supuși la astfel de control scade —, ceea ce la noi se întâmplă și fără acel control; de l-am avea serios, el ar curăți multe și-ar crește autoritatea! Camera este compusă de individualități luate mai ales din păturile superioare ale claselor mijlocii. Cugetându-se liber, disciplina partidelor nu-i prea severă: mai severă este la — socialiști: Existând pasiunea egalității, există și ura față de autoritate. Totuși, deși cazurile de corupție sunt rare, deși demnitatea s'a păstrat, camera franceză nu mai este susținută (I, 296) de *acel spirit filosofic, de acea educație filosofică care a câștigat camerelor dela 1848 și 1871 respectul Franței întregi și admirația Europeii.*

Educația filosofică, constatată Franței de Bryce, nici nouă nu ne-a lipsit — din când în când. Tocmai acum ea este cam lipsă la apel; idealismul produs de cugerarea filosofică se vaetă la ușile camerelor române, în care un șef, simțindu-și

țara moleșită, a dus voința conseratoare; în care alt șef crede că istoriografia și dramaturgia sunt suficiente isvoare de legiferare pe veci; în care transcendentul teologico-democratic al altui șef derivă atitudinii olimpice din goluri; în care se gândește parțial mai adeseori decât integral, integralul fiind — filosofie. Bryce o cere; eu am auzit un șef, în Camera, bătându-și joc de ea! Deci cerem și noi, cu Bryce, ca ceice fac politică să facă și filosofie, pentruca să 'nalțe înălțându-se.

Miniștrii francezi au mult de furcă cu diferite influențe, pe care Bryce le critică (I, 301—304): financiară, șefii întreprinderilor industriale mari; apoi: particularismul regional, antagonismul dintre catolicism și anticlericalismul agresiv, ostilitățile claselor muncitorești; acestor influențe, le face loc nepăsarea celei mai mari părți a țării rurale și faptul că, dela Gambetta încoace, politica nu a mai scos la iveală nici o personalitate de putere superioară, pe care nimeni să nu o conteste. Francezii, de atunci, nu au mai avut figuri populare — șefi populari — că odată în Anglia Peel, Gladstone ori, în America, Calhoun, Clay, Webster, Lincoln.

Școlile politice mari, concretizate în partide, sunt: Dreapta (monarhistii clericali), centrul (republicanii moderați), radicalii (republicanii înaintați) și socialiștii. Contrastul cel mai simțit este cel dintre clericali și anticlericali, concentrați în lojile masonice ale republicanilor înaintați; în provincie contrastul acesta are urmarea că multe naturi impresionabile se țin departe de politică; cași la noi, însă la noi din alte motive, dintre care cel mai puternic este acesta: Partidele noastre cer o supunere necondiționată la ce decide un cap ori decid câteva capete, cer o renunțare la personalitate, ceea ce reduce lupta parlamentară la un fel de advocatură guvernamentală, dar și — opozițională. Astfel ceice au pasiunea ideilor, ceice au caracterul sentimental bine determinat nu gustă area — advocatură, care de multe ori am văzut-o desgustătoare și desgustat. Ne trebuiesc camere ca cele franceze dela 1647 și 1871.

Democrația franceză are și defecte. Funcțiunile administrative Francezii le caută cu „aviditate” (I, 313), par'că ar fi Români! Iar alegerile populare la funcțiuni nu există (I, 314), deși Statele-Unite pot servi ca exemplu. Funcționarii se bucură de-o autoritate, care „nu

se întâlnește în țări de sange englezesc” (I, 315). Când Francezii de azi, susținând că devenind funcționari nu au abzis la calitatea și la drepturile de cetățean au voit să se afilieze (personalul învățământului!) la Confederația generală a muncii, faptul a impresionat adânc și alte categorii de funcționari; iar statul a spus că aceasta ar fi nesubordonare! Cazurile sunt de mare importanță. Dar oricum principiul nu era revoluționar. Țara, totuși, nu le-a dat încă triumful, deoarece, până acum, Francezii țin la — puterea într'adevăr puternică și, sprijiniți pe spiritul public al claselor mijlocii, o susțin, pentruca ea să reprime tendințele revoluționare (I, 318). Insa revoluția, se știe, o previne numai — dreptatea, și abia în al doilea rând avea educație națională, despre care s'a vorbit înainte și care împinge pe cetățeni să-și caute măsura dreptății, dreapta educație între muncă și traiu. La noi neîncrederea reciprocă întinde asupra acestei chestiuni o atmosferă de confuziune și de nesinceritate, contra căreia numai deplina dreptate demonstrată, adecă realizată, va servi bine și definitiv țara.

Self-government-ul local francez, reprezentat de consiliul general (ales) al departamentului suferă de prea marea putere lăsată prefectilor. Ce în Franța fac aceștia, în Anglia și Statele-Unite fac, în multe cazuri, *autorități locale alese*. Pentruce Franța nu a dezvoltat self-government-ul este pentru Bryce (I, 324), ca și pentru noi, o surprindere; în țara, unde suveranitatea poporului este piatra unghiulară a țării, pentruce nu înflorește self-government-ul? Lui Bryce i s'a răspuns: 1. Administrația își cunoaște munca și o face bine (ceea ce noi, Românii, despre noi nu putem afirma). 2. Miniștrii și deputații țin a-și păstra patronajul (ceea ce noi Românii, suferim, par'că am fi sclavi). 3. Toți ceice au domnit în Franța dela 1799 până acum s'au temut de resvrătiri, fie monarhice, fie republicane; deci toți au ținut ca guvernul central să poată controla administrația. Așadar egoismul formelor politice, dar și trebuința de liniște, au combătut autonomia. Dar stările actuale sunt și o inăbușire a vieții; de-aceea ele au fost criticate și în literatură, și în știință, de ex. de sociologi celebri, dela Tocqueville până la Taine. Rațiunile cele mai înalte au fost totdeauna amicele autonomiilor locale.

Capitolul despre *opiniunea publică* franceză, excitabilă în centrele manufacturale, apatică în centrele rurale, pe Bryce îl interesează (I, 327) mai ales dacă este națională, adică: aproape a totalității națiunii și, având o anume unitate. Tipurile curente sunt: legitimist-catolic, republican-moderat, republican-înaintat socialist. *Presa le reprezintă sau le servește cu o mare lărgime de vederi, cu o „profundă înțelegere filosofică a lumii moderne, cu o cunoaștere perfectă a politicii altor state, exprimate într'un stil foarte curat și cu alegere particulară a expresiunilor“ — în Paris! (I, 335). Se și cade așa; este și nevoie să fie așa, deoarece spiritul francez este neîncredător, nu este naiv (ca moș Bran și Stan din Someș-sat ori Cluj, Jilava ori București), și cere pentru orice idee — dovada! Din aceste stări reese acolo varietatea fecundă de opinii motivate.*

Grupele care cer a fi studiate din acest punct de vedere sunt: țărani (mai mult de jumătate din alegători), muncitorii, grupările comerciale, profesiunile liberale, plutocrații finanței și industriei și — influențaji religiei catolice.

Supt titlul *Tonul vieții publice* Bryce (I, 343) discută atmosfera politică, excelentă când — stimulează, deprimantă când — înjosește vitalitatea intelectuală și morală. „*Tonul deschide spiritele la primirea ideilor largi, lipsite de prejudecăți și de intoleranță; dominată numai de iubirea adevărului. El este imaginativ, primitiv de emoțiuni; el simte mărirea națiunii și apreciază datorită și privilegiul de a servi statul. El este patriotic, în înțelesul că națiunea trebuie să țină seama de integritatea existenței politice ca și la a forței sale.*“ Tonul stabilește o măsură înaltă pentru ceice aspiră să devie șefi și așteaptă ca ei să aibă: tact, ținută și respect pentru onoarea colegilor lor. Pagina despre ton, la noi, ar trebui să fie textul unui contract pe care șefii și gazetarii să l iscălească — partidelor!

Tonul îl fac tradițiile; dar unde minciuna și perfidia are trecere, el cum s'ar putea alcătui? chiar în Franța demnitatea camerei a scăzut; materialismul epocii a miasmato și pe ea; dar încă pe — noi?! Construirea „tonului“ este o problemă colosală și fină. Ca și în Franța se cere ca și la noi ea să înceapă prin intrarea în camere numai a oamenilor perfect cinstiți, cari vorbesc când trebuie, și despre-

țuesc reclama etc. etc.; și formulează cuvințios idei totdeauna independente.

Bilanțul *rezultatelor democrației franceze* se face în capitolul final (I, 353—372): Egalitatea civilă și politică există; dar cea socială nu o poate crea statul. De egalitatea economică Franța este încă tot așa de departe ca și alte state. „Numai o revoluție în același timp socială și economică, ar putea să o creeze; dar este îndoielnic că ea s'ar putea păstra.“ Ură de classă, intoleranța religioasă, desconsiderarea libertății individuale — nu le-a adus democrația; ele sunt de dată veche, regimul actual le-a moștenit dela cele anterioare. Un mare defect este și indiferentismul politic. „Patru revoluțiuni și agitația aproape neîntreruptă a vieții politice dela 1788 încoace nu au fost de-ajuns ca țărani și o parte însemnată a burgheziei să ia parte vie la viața politică.“ Firește, opiniunea publică se simte, astfel, limitată. „In anume clase opiniunea se stabilește încet și, dacă considerăm toată țara, partidele sunt cantonate prea clar și cu idei prea kine stabile, pentruca ele să se poată contopi în ceva ce să samene a voința națională.“ Dela 1871 incoace corupția s'a înpuținat; ordinea publică a fost păstrată cinstit; justiția este mai efină decât în Anglia și nu dă prilej la plângeri; parlamentul a lucrat bine, ocupându-se cu: învățământul, raportul între biserică și stat, dreptul sindical al salariaților, pensiunile pentru bătrânețe, igiena socială, legi de protecție a muncii industriale și cu impozitele, dintre care cel asupra venitului se discută mult. Rezultatul: *Partidele monarhice s'au stins!* In Franța curățirea vieții politice a stărpit monarhismul.

Bryce (I, 365) se întreabă dacă dela Franța se pot lua — lecții? Și recomandă prudența. Totuși anume concluzii morale se pot trage sigur: *Democrația are nevoie să se așeze pe baza self-government-ului; — ea nu este, cu trebuie să fie un guvern slab, ci poate fi energică; — „democrațiile, și în special democrațiile parlamentare, au nevoie de-o direcție care crează partide compacte și tari; unul din ele va trebui să constituie singur o majoritate care cel puțin pe un timp, să susție la putere un guvern capabil să urmărească o politică determinată.“* In Franța nu există teren pentru demagogie are chiar mai puțin teren decât în — Anglia! (I, 367). Despre societățile secrete

Bryce crede că sunt de regretat în țara care a obținut depline libertăți constituționale. Revoluția nu mai are aderenți, deoarece: „*poporul știe că, oricând; ceea ce-i trebuie el poate să obție prin buletinul de vot.*“ Cercetând apoi înălțimea intelectuală a șefilor, Bryce, pentru Franța, ajunge la concluzia că „nimic nu dovedește că democrația scade suma talentelor țării“; inteligențele „înfloresc sau se sting din cauze încă neexplicate, poate neexplicabile; înflorirea lor atarnă de tendințele generale ale epocii, de mediul social“; de-aceea epocile materialiste nu produc creațiuni ideale. *Democrațiile pot garanta, deci, producția de idei; obiecția că ele ar avea de urmăre o mediocritizare a vieții este — basm tendințios.* Democrația franceză a distrus acest basm propagat de partidele oligarhice, autocratice.

G. Bogdan-Duică.

•••••

Vitrina cărților

Tinayre (Marcelle). *La Vie amoureuse de Mme de Pompadour* (Collection „Leurs Amours“ franc 6'50.

Maupassant (Guy de). *Bel-Ami*, roman franc 5'—, — *Yvette*, nouvelles, franc 5'—.

Renard (Jules) (de l'Académie Goncourt). *Poil de carotte*, roman, franc 5'—.

Balzac. *La Femme de trente ans*. *La Femme abandonnée*, roman, franc 5'—.

Barbusse (Henri). *Clarté*, roman (93e m.) franc 7'—.

Le Feu, *Journal d'une escouade*, roman (Prix Goncourt) 350e m.) franc 7'50. — *Nous autres...*, contes (2e mille) franc 7'—.

Bernard (Tristan). *L'Enfant Prodigue du Vésinet*, roman (8e m.) franc 7'50.

Burdéaux (Henry) (de l'Académie française). *La Nouvelle Croisade des Enfants*, roman (2e mille) franc 7'—.

Farrère (Cl.). *La Bataille*. Nouvelle édition illustrée par Ch. Fouquieray franc 7'—.

Les Civilisés (Prix Goncourt 1905). Nouvelle édition illustrée par Jaques Nam. franc 7'—.

Les Condamnés à mort, roman (24e m.) franc 7'50.

L'Extraordinaire aventure d'Achmet Pacha Djemaleddine (23e mille) franc 7'—.

Les Hommes nouveaux, roman (65e m.) franc 7'50.

Dix-Sept Histoires de Marins. Nouvelle édition illustrée par Mahut, franc 7'—.

Mademoiselle Dax, jeune fille, roman. Nouman. Nouvelle édition illustrée par W. Lambrecht, franc 7'—.

Les Petites Alliées, roman. Nouvelle édition illustrée par W. Lambrecht, franc 7'—.

Bêtes et Gens qui s'aimèrent (29e mille) franc 7'—.

La dernière Déesse, roman (39e mille) franc 7'50.

La Maison des Hommes vivants, roman (36e mille) franc 7'—.

Fumée d'Opium. Nouvelle édition illustrée par Louis Morin, franc 7'50.

L'Homme qui assassina, roman. Nouvelle édition illustrée par Ch. Atamiar, franc 7'50.

Thomas l'Agnelet. Nouvelle édition illustrée, franc 7'50.

Se pot cumpăra și comanda la *Librăria Lepage, Cluj*.

UN ATENTAT LA SENĂTATEA PUBLICĂ A ȚĂRII

— Regulamentul stațiilor balneo-chimice —

Este atât de evidentă valoarea ce o reprezintă stațiile balneare și climatice, precum și apele minerale, pentru sănătatea publică și pentru economia națională a țării, încât este de prisos să insistăm asupra importanței lor.

Vom trece deci deadreptul la miezul chestiunii, spre a dovedi, că problema balneară și hidrominerală a suferit o grea lovitură în urma aplicării „Regulamentului balneo-chimic” introdus încă în Iulie a. c. printr'un decret Regal în întreagă Românie.

Se știe, că România unită are numeroase stațiuni balneare și curse de ape minerale, cari fiind foarte variate și superioare, vor putea deservi în mod onorabil sănătatea publică a țării reținând imensele capitaluri, cari se scoteau până aci an de an din țară pentru cure balneare în străinătate.

Fiind deci Statul, interesat în cea mai mare măsură în aceasta privință, era de așteptat, că prin măsuri efective și protectoare se va sprijini opera de dezvoltare a actualelor stațiuni balneare rudimentare românești, spre a putea suplini orice stațiune din străinătate cu o stațiune similară românească.

Durere însă, că în loc de măsuri de protecțiune și sprijin, statul nu numai că nu a lăsat liberă dezvoltarea stațiilor balneare românești, dar printr'un regulament, menit să nimiciască dispozițiuni legale, cari au fost până acum în vigoare, a impus stațiilor balneare și izvoarelor de ape minerale condițiuni atât de grele și nedrepte, încât după aplicarea acestui „Regulament”, stațiile noastre balneare sunt amenințate în însăși existențelor.

Stațiile balneare și apele minerale sunt factori importanți pentru sănătatea publică. Cum însă trăim o epocă, în care sănătatea publică este considerată ca lux, evident, că o cură balneară se va putea face numai de persoane, cari dispun de mijloace materiale abundente. Orice criză economică va avea deci repercusiunea în prima linie asupra mersului stațiilor balneare, deoarece cura balneară este cea dintâiu sacrificată pe altarul economiilor. Și cum crize economice, există neconținut dela război încoace, evident că stațiile balneare resimt mai mult ca orice alte instituțiuni urmările acestor crize.

Până la promulgarea prin decret Regal a Regulamentului încriminat, în diferitele provincii existau diferite articole de lege, cari asigurau unele drepturi stațiilor balneare și izvoarelor de ape minerale. Aceste articole au fost abrogate prin Art. 56. al Regulamentului balneo-climatic, care sună: „Orice dispozițiuni contrarii acestui Regulament, a cărui aplicare întră odată cu promulgarea prin Monitorul Oficial, sunt și rămân abrogate”.

Este clar, că acest Regulament are pretenția să abroge acele articole de lege, cari sunt contrarii intențiilor făuritorilor regulamentului.

Cred că acest gest, nu se poate invoca la multe cazuri de procedență.

Odată însă acest Regulament promulgat, nu ne mai ocupăm de partea sa juridică-formală, care va trebui să preocupe mai curând parlamentul, ci numai de dispozițiunile lui, cari în mod evident sunt contrare intereselor problemei balneare.

Art. 6. al regulamentului declară stațiile balneare asimilate cu instituțiile terapeutice de specialitate. În tocmai ca aceste instituțiuni, stațiile balneare și izvoarele de ape minerale sunt parte în proprietatea statului, iar altă parte în proprietate particulară.

Regulamentul acesta ar trebui să dispună în bază art. 6, ca stațiile balneare de stat să cadă sub regimul instituțiilor sanitare de specialitate de stat, iar cele par-

ticulare să cadă sub regimul care se aplică instituțiilor de specialitate particulare.

Ceva mai mult chiar, Fiindcă sursele hidro-minerale sunt limitate ca număr, se poate admite, ca exploatarea lor să se facă sub controlul statului, care trebuie să aibă deplină garanție, că exploatarea se va face rațional.

Dar statul nostru nu se mulțumește cu atât! Statul rezervă Ministrului sănătății publice drept aproape suveran, asupra stațiilor balneare particulare, atât prin fixarea unor condițiuni precise dar nedrepte și putem zice nelegale, cât și prin dispozițiuni mai puțin precise, mai puțin apăsătoare la aparență, dar care în caz de nevoie pot fi interpretate în mod dăunător stațiilor.

Dacă înțelegem și apreciem dreptul și chiar datoria statului de a controla, dar în același timp și de a sprijini stațiile balneare și apele minerale din țară, nu putem admite acordarea unor drepturi de ingerințe atât de largi, organelor de stat, încât să aibă în mână o sabie a lui Damocle, pentru a suprima orice stațiune balneară. Și în același timp nu înțelegem, să se înstitue un regulament, care prin firea lucrurilor ar trebui să fie un regulament de protecțiune, și care totuși să nu conțină decât un singur punct de protecțiune, față de toate celelalte puncte de opresiune.

Spiritul acestui regulament pornește din sentimentul creatorului lui, după care proprietarii stațiilor balneare sunt oameni hrăpăreți, cari ar vrea să exploateze publicul și stațiunea, fără considerare la interesele sănătății publice și ale publicului. Statul ar reprezenta interesele acestora din urmă și prin urmare își rezervă dreptul de a impune unele condițiuni prealabile, de a controla, și de a aplica.

Aceasta teză însă este fundamental greșită. Proprietarii stațiilor balneare și izvoarelor de ape minerale afară de rare excepții sunt oameni fanatici, cari adeseori au păreri exagerat pe favorabile asupra valorii stațiunii sau apei respective și cari sunt gata să sacrifice ultimul ban, pentru a-l investi în stațiune. Nu calculul asupra rentabilității stațiunii îl determină să investeze capital, ci fanatismul, cu care ține la stațiunea sa.

Un fenomen al acestei stări sufletești este, că stațiile balneare arareori își schimbă stăpânul, parte pentru că proprietarii țin cu fanatism la stațiile lor, iar parte pentru că, fiind siliți să le scoată la vânzare, cer prețuri, cari nu sunt în raport cu rentabilitatea stațiilor, dar cari sunt aproape de limita valorii imaginate de proprietarii, atașați în mod fanatic de stațiile lor.

Așa fiind lucrurile, este normal să presupunem, că aceia cari în mod natural depun cel mai mult suflet pentru progresul stațiilor balneare, sunt înșiși proprietarii, în marea lor majoritatea.

Statul ar trebui deci, să dea sprijin larg acestor proprietari de stațiuni balneare. Majoritatea stațiilor balneare din România au fost distruse în urma războiului, iar unele din ele nu sunt nici până acum puse în funcțiune. Reglementându-se problema balneară, ar fi fost mult mai logic, să se acorde un larg sprijin tuturor stațiilor, în loc de a lua aproape numai măsuri de restricțiune, pentru a se împiedeca eventualele abuzuri.

O lungă serie de condițiuni se impun pentru dobândirea titlului de stațiune balneară. Aceste condițiuni sunt foarte greu de executat.

Se prescrie analiza apelor minerale, atât analiza chimică cât și cea bacteriologică. Aceste analize se fac prin Minister după criteriul laice și nu după indicațiuni serioase științifice. Este sigur, că chimistul conștiințos va refuza să execute analizele în condițiunile prevăzute în regulament!

Este suficient să amintim, că apa minerală se recoltează de nespecialiști și se face examenul chimic și bacteriologic la mai multe zile după recoltare, când rezultatul în mod normal va fi diferit complet, de compoziția naturală a apei.

Regulamentul prevede înființare de laboratoare, planuri, angajare de medici etc. în așa fel, încât rămân nedumerit de intenția sau tendința făuritorilor lui.

Regulamentul înființează diferite „comisiuni” cu drepturi foarte largi, dar imprecise și fără nici o obligație reală. Aceste comisiuni par a avea misiuni de a provoca conflicte între proprietari și autorități. Comisiunile au atribuțiuni, pe cari în mod normal le au proprietarii.

Unele articole restrâng dreptul de liberă practică a medicinei la stațiunile balneare, iar altele dau Ministerului dreptul exclusiv de a numi medici la stațiunile balneare particulare. Nimeni, în afară de acești medici nu vor avea drept de practică la băi. Prin urmare statul va avea drept să numească medici la instituțiuni particulare. Regulamentul însă nu spune cine va plăti pe acești medici și cum va putea o stațiune balneară să se apere eventual în contra unor medici numiți de guvern!

Acest drept, asigurat guvernului, ar constitui un abuz și în țările cu moravuri politice oneste. Unde va duce aplicarea acestui drept la noi unde moravurile politice sunt extra-europene?

Medicii nu vor putea fi proprietari de băi! Inșă băile sunt asimilate cu sanatoarele particulare (art. 6). Iar proprietari de sanatoare pot fi...

Apele minerale din țară trebuiesc mereu analizate. Analizele se fac prin Minister și sunt costisitoare. În schimb apele minerale din străinătate cari ar trebui prohibite la import — sunt scutite de orice analiză. Așa se face protecția apelor minerale românești!

Este evident, că aceste restricțiuni vor avea cele mai grave urmări asupra dezvoltării viitoare a stațiunilor balneare și exploatărilor de ape minerale românești.

Toate aceste restricțiuni însă nu pot echivala lovitura supremă, care s'a dat problemei balneare prin art. 19—23 din acest Regulament, articole cari au aerul de a se ascunde în dosul legii minelor.

Intr'adevăr legea minelor a făcut greșala capitală, de a aplica apelor minerale acelaș regim, ca și petrolului și produselor miniere.

Acest principiu general, a determinat crearea unor serii de articole, cari stabilesc următoarele principii:

1. Apele minerale „sunt și rămân ale Statului, dela suprafață până la orice adâncime”. Deci proprietarul exclusiv al apelor minerale este statul (art. 1).

2. Izvoarele de ape minerale pot fi exploatare de proprietarul suprafeței, dacă acesta obține concesiune dela stat (art. 22).

Concesiunea se acordă, cel puțin 30 și cel mult 50 ani.

3. Statul poate expropria instalațiunile de băi în condițiunile prevăzute în legea minelor (art. 223—227) prin o simplă declarație de utilitate publică a stațiunii din partea Ministerului de Industrie și Comerț și cu avizul Ministerului Sănătății Publice.

Legea este astfel concepută, încât oricare guvern, în orice moment, va putea expropria orice stațiune balneară din țară. Nu există nici o dispozițiune în lege, care să apere pe proprietar de eventualele samavolnicii ale guvernelor.

4. Stațiunea balneară, odată expropriată, va fi cedată unei „Societăți anonime miniere române”, pentru exploatare, care va dispune de izvoarele de ape minerale și de toate instalațiunile balneare (băi, sanatorii, hoteluri, instalațiuni de edilitate, parcuri, instalațiuni distractive) (art. 224).

Aceste principii sunt legiferate și până la eventuala lor modificare sunt în vigoare.

Ce urmări va avea aplicarea acestei legi, este ușor de prevăzut. Că în materie de sănătate publică se impune un regim minier și că legea minelor decide în

chestiuni sanitare de mare importanță, fără ca să se fi cerut în prealabil consimțământul organelor sanitare oficiale sau pe al reprezentanților corpului medical, este o anomalie și chiar un gest de anarhie legislativă. Trebuie să constat, că problema balneară, și așa, cum este legiferată, prin legea minelor, nu are o soluționare armonică și clară, nici măcar în cadrele tendinței fixate în cele patru principii citate mai sus.

Regulamentul balnear ar fi avut datoria să precizeze condițiunile, în cari dispozițiunile legii minelor se pot aplica. El putea foarte bine stabili, în ce condițiuni Ministerul Industriei poate obține „avizul” Ministerului Sănătății Publice înainte de a putea executa o expropriere? Fiindcă nici o expropriere nu se poate face fără acest aviz. Era deci de datoria organelor oficiale sanitare, să corecteze în interesul sănătății publice aceea ce organele nechemate dela un alt Minister, au legiferat într'o chestiune importantă de sănătate publică.

Ceeace autorii Regulamentului erau deci obligați să facă, era stabilirea condițiunilor, în cari Ministerului Industriei poate obține avizul Ministerului Sănătății publice. În fața actuală a problemei balneare, aceasta era de cea mai mare importanță. Evident că Ministerul Sănătății ar fi putut preciza, condițiunile, în cari este necesară o expropriere în interesul sănătății publice, cum ar fi: întreținerea ei igienică, exploatarea nerațională, întreruperea exploatării pe mai mulți ani etc. Dar nimic nu s'a prevăzut din toate aceste și acum planează deasupra tuturor stațiunilor balneare pericolul de a fi în orice moment expropriate și concesionate unei asociațiuni de exploatare. Și fiindcă expropriere se face în spiritul legii minelor, care se bazează pe rentabilitate, se vor expropria numai stațiunile rentabile spre a fi exploatare și nu cele cari nu rentează, spre a fi sprijinite.

Că între astfel de împrejurări nu se va mai afla proprietar de băi, care să investeze un singur ban, este firesc. Dar că această rezervă impusă proprietarilor actuali, echivalează cu dezastrul tuturor stațiunilor balneare românești este și mai evident!

În privința regimului economic, care se aplică stațiunilor balneare, prin legea minelor, Regulamentul balneo-climatic nu aduce deci nici o îmbunătățire, deși ar fi putut-o face.

Art. 66. al Regulamentului balnear prevede, că stațiunile cari sunt în funcțiune, să-și înainteze în termen de un an Ministerului Sănătății Publice „actele, planurile și analizele, în baza cărora funcționează”.

Este însă mult mai important pentru proprietarii stațiunilor balneare să se conformeze dispozițiunilor legii minelor, care la art. 236 dispune, ca să se ceară „în timp de un an (până la 3 Iulie 1925) recunoașterea și validarea drepturilor sale”. Iar art. 235 prevede, că „Toate drepturile, cari nu vor fi validate, rămân desființate”. Iar art. 250 lămurește, că „Toate terenurile devenite libere prin expropriere termenului pentru care au fost validate drepturile, împreună cu instalațiunile aflate pe ele, intră în patrimoniul minier al statului, libere de orice sarcină și orice obligațiune, fără de păgubire”.

Ne credem obligați să atragem atențiunea celor mai importanți factori pentru problema balneară, cari sunt proprietarii de băi, asupra dispozițiunilor legii minelor, cari îi ating în mod dureros.

Cât privește regulamentul balneo-climatic, el este pentru noi cea mai crudă decepție și o evidentă dovadă, că la temelie lui au fost alte intenții, decât acelea, de a apăra cu orice preț și chiar cu orice sacrificiu sănătatea publică a țării noastre, atinsă de atâtea boale.

Dela început și până la sfârșit, Regulamentul balneo-climatic este dăunător și odios. Cerem, ca acest Regulament să fie neîntârziat abrogat în toto, iar problema balneo-climatică și hidrominerală, să se legifereze în așa fel, ca instituțiunile, cari sunt factori de regenerare sanitară și economică, să fie protejate, iar nu sufocate, cum s'a făcut prin Regulamentul acesta.

Dr. S. Manuilă

DISCUȚII LITERARE

NICHIFOR CRAINIC

1. *Șesuri natale* (Ecouri din străbuni. — Zâmbete'n lacrimi. — Sub specie aeternitatis) 1916. — 2. *Icoanele vremii 1919*. — 3. *Darurile pământului. Poesii*. (Căntecele patriei. — Șesuri natale. — Arhaice. — Ploaie cu soare. — 4. *Privelști fugare 1921*.

(Fragmentar; după o lecție.)

II.

Zîmbete 'n lacrimi, a doua secție a volumului, reflectează acelaș caracter. De vrea să-și uite un dor, el se învâluie resignat în pacea naturei, ca 'n *Nocturnă*; când de departe mîngăie dorul ei, în admirabilul *Sfat*, pe ea o prinde 'n cadrul nopței, al lunei și-al farmecului vorbelor de liniștire; când o dorește și-o vede 'n formă greacă-antică, dar în modernă palidă tristețe, în pădurea din care acum ea lipsește, în firea inundă peisajul, amintirea, în *Frumosul vis de aur*, care se ia la întrecere cu *În taină*, altă revărsare bogată de dragoste curată, tănuită, idealisatoare: da, mai avem încă suflete curate în literatura noastră poetică:

Făcând frumosul însuși să fie mai frumos. Chiar decepția rămâne, la Crainic, blîndă; nu devine blestem:

Păream așa cum te visasem,
Căci te-am visat cum nu erai,
Pe zăriștile depărtării
Cum n'am de ce te-aș mai căta,
Chem alinările uitării,
Să crească pe amintirea ta.

Alt gen de iubiri apar în scurtele *Sub specie aeternitatis* și *În cimitir*. Eternitatea, căutată împreună cu evangelistul român G. Galacion, este nemurirea sufletului, care trece prin robia firii, de-aici simțind mereu nostalgia infinitului; este iubirea 'n care el se arată și arta 'n care se lasă prins; — Crainic ne îndăuie aici o vedere clară asupra *misticului* din firea sa și din gândirea de timpuriu orientată spre spiritualizare — poate — odată, atroce. Pentru că eu, de-o pildă, nici gândim n'aș spune, în *Vedenii*, că „totuși, poate că (ele) există” (!). Să trecem, însă, mai repede înainte; să ne bucurăm, ușor, de evocările antice, deși creștinul robit de frumsețea lor, le numește — numai pe ele! — „minciunile vechimii”; să gustăm, mult mai profund, *Patriar'ala*, care evocă vremile patriarhilor, vie și sigură că „aproape 'n vremea ceea l-am fi putut cunoaște” — pe Domnul, care azi ar fi, deci, mult mai departe de lume: Este una din acele puține orientale religioase, care —, din toată literatura românească, merită să trăească; este o incorporare a sentimentului de potolitoare siguranță 'n credință; și foarte caracteristică pentru acest poet. Am însemnat mai sus *Nocturna*. Aici el inclină capul pe sinul naturii, liniștindu-și un dor lumesc; în paralela-i mult mai largă a fundamentului sentiment de unificare

cu cerul, în *Noaptea*, el vrea să crească spre cer toate dorințele, acolo să le picure cu mirul cerului, și să dăruiească oamenilor fericirea că — l-au visat măcar. Poesia este caldă, mistică; ea mi-a adus aminte de imnurile nopții de Novalis — cărora le-aș dori un traducător congenial, pe d. Crainic. Chiar din primul imn al lui Novalis apare tema identică, dar ea, la acesta, este mult mai amplă, o ramură cu altă bogăție de flori mistice-religioase.*)

Universul acestui poet nu poate să fie, nici nu este un gol; el pare o vietate enormă, în care-și simte rădăcinile propriilor îndemnuri; în care pe sine se simte un grăunte menit suferinței și cătorva bucurii: iubirei, artei, idealelor. *El* este așa; cum înainte-i fură ai săi sau alții, el și 'nchipuește; și le dă lor eu-l său. Dovađa o fac *Ecourile din străbuni*, care sunt pătrunse de-aceleași simțiri ca tot avutul literar caracterizat până aici.

Din ecouri aleg simbolurile iubirei: în *Serenadă de demult*, cu tânărul boer medievalizat, fierbinte, gata să moară de dragul ei; în *Romantica*, pe-aceleaș boer-eroic și cu domnița-i naivă, dulce, deși-l vede plecând la războiu („Și pe tine nu te doare — Tu să pleci, eu să rămău?”); în *Baladă*, unde cavalerul și castelana viețuesc pe linia de margine dintre material și nematerial. Toate figurile și mediul lor își sunt atât de adecuate, încât îndată se vede că un sentiment le-a iluzionat deodată, dintr'un avânt, dintr'o vedere, căreia o rară claritate de formă i-a dat și o transparență magistrală.

De către ele aș distanția enorm pe nedelicatul *Vărul Dionis*, care-ar voi să fie umoristic și rămâne glumă nesărată și *Sfat între haiduci*, care-i izbit de-o contradicție etică. *Străbuni* rămân, deci, numai țărani abia schițați, și boerii văzuți din plin romantic. Nota aseasta lunecă, în timpul nostru, paralel cu sadovenismul imbielsugat de-acest fel de trecut. —

Tânărul poet înfățișându-se așa, avea dreptul să ceară atenție.

Eră 'n 1916.

*) Poetul are conștiința deplină a notei religioase-mistice din sine. În *Gândirea* (an. II, p. 120) el zice: „Lipsind aluatul gândului religios din frământarea intelectualității noastre, arta românească nu înfățișează încă profunzimile de umbă și pisuri de soare ale marilor creații. Ea e mai mult izbucnirea instinctului, decât alogia conștiinței biruitoare. În chip liric, așezând în centrul ei pe omul de-a țară, ea nu l-a înfățișat decât ca o deslănțuire de forță naturală, insincivă. De aci și lipsa elementului dramatic, a elementului tragic din arta noastră. E poporul acesta numai instinct nestăvilit? De fapt, în el se abuciumă, stângăciu articulată, o conștiință religioasă. Religiozitatea e o caracteristică a popoarelor agricole.”

Din toată înviforarea dintre 1914 și 1916: națională și nențională, concentrată 'n tari cuvinte scurte și miezoase ori schimonosită 'n diluări demagogice și enervante, din tot acel tulburé timp, nimic nu se află 'n volum.

Războiul, însă, îl abătu din aceeași atitudine. Rezultatul abaterii se găsește în volumul al doilea, *Darurile pământului* (1920).

Pândind ce este de (oarecare) preț, cred că de-astădată, trebuie să afirm că poetul care ne-a dat vreo patruzeci de poezii nouă, și-a scăzut vechia proporție de energie și neenergie. Dacă notez *Mamă de departe* cu oarecare rezervă *Mănăstirea*, ca simbol a tot ce, fără puțință de aceeași concentrare a apărut (deslinat) și în *Patria*; monologul *Soldat murind*, care a fost spartanizat mai mult decât ar fi trebuit, pentru că să fie și eroic, dar și frământat de frângerea durerei sau de durerea frângerei; o parte din *Pe drumuri*; apoi, din altă secție: *Românițele din vale*, *Romanta verii* și *Terține pentru mâna ta*, am sentimentul că am notat tot ce mai poate mișca — uneori slab — estetic.

Epoca armelor a gonit parcă puțința de-a simți bogat; și a apropiat de om deprinderea de-a vedea rațional și egoistic-național, adecă din punct de vedere al unui sentiment, al iubirei de patrie. Impresia aceasta o confirmă toată proza scrisă de-atunci încoace.

Despre aceasta nouă atitudine suntem lămurii îndată că deschidem *Privelști fugare* (1921) și cetim frumosul articol; *Nu ne cunoaștem încă*. Ne-am studiat, în datini, în folklor dar încă nu am cules roadele științifice ale multelor observări reșite din acele studii. Ca tradiționalist în inclinații metafizice, Crainic crede că 'n fondul psihic al domeniilor observate până acum se va găsi — firea națională. Pentru a se vindeca de prea marea încredere în produsul studiului datinelor, îl rog să cetească o carte despre — nașterea la Români; se va convinge despre marea cantitate de superstiție și necultură, ce apasă încă sufletele. Tinem și noi la studiul datinelor, dar credem că mai de folos ne-ar fi o psihologie și o etică a poporului, așa cum odată o plănuse o felită cuminte: Iulia Hașdeu. Fără astfel de studii de etnografie psihologică — nu numai estetic, ci și cam ca 'n Lévy-Brühl! — vom rămânea tot păcăliții unilateralității poetice a lui V. Alecsandri și-a altora. Ne vom cunoaște, deci; dar nu știu când; vom avea odată puțința de-a ști ce-i românesc în nașterea noastră, ce este în ea specificul românesc. Și atunci?, atunci vom constata că 'n *Luceafărul* nu a rășbit duhul românesc, cum crede *criticul* Crainic, ci numai poetul Eminescu, în care — cine să știe câți Români își vor fi găsit ogînda

firei lor? Oricum, poetul Crainic simte acum (1922) așa: „Eminescu n'a imitat poezia populară, ci a interpretat-o. Mitul primitiv se ridică, în *Lucaefărul*, transfigurat de puterea creatoare a poetului, până la înălțimea unui simbol filosofic. Aceasta e calea pe care arhitectul va merge către clădirea românească, pictorul către ornamentica românească, coreograful către danșul românesc, muzicantul către muzica românească.” Și așa se va ajunge la *timbrul național*, — închee d. Crainic.

Acum pot reveni, pot conchide: Ceea ce în *Șesuri natale* (1916) eră operă de spontan-națională inspirație nereflectată, în *Darurile pământului* (1922) a devenit operă ținută să fie națională, în sensul unei teorii.

Teoria d-lui N. Cr. a rămas, dela o vreme, teorie neaplicată. D-Sa nu ne-a dat *Lucaefărul* său, *Călinul* său, *Strigoii* săi, înțeleg ca direcție. Neavându-le nu avem operele de comparat cu teoria și cu — Eminescu. Dar pentru ce nu le-a produs d. Crainic? Cine s'a opus? De sigur firea sa, care-l întoarce spre începu-

turile sale, pe care o vom regăsi în al treilea volum (sperăm) necomplicat cu — reproduceri din cele anterioare.

În acest volum îl vom regăsi impresionat fugitiv de natura prinsă 'n aspecte sumare și făcute simboluri a interiorului său (*Odihnă*, *Cântec de pescar*, *Comoara* etc.); în aspecte cu fond speculativ; năvălit în ele, ca de ex. cel privitor, la străbunul veghiu 'n omul nou din *Fântânile trecutului*, sau ca 'n dorul, după astre din *Logos*; milos, radiind amorul spre o lume puțin iubită 'n arta românească, spre animale, în *Jghabul* ori (mai simțit) în *Porumbelii*; creștin ca 'n *Călătorul*, care-i lisus la porțile închise ale oamenilor de astăzi. Asupra acestei reveniri, care are prea puțin tradițional și poate deveni — un N. Cr. perfecționat, eu voi reveni, când volumul ne va dispensa de-a căuta prin reviste materialul unei caracterisări complete a evoluției sale.*)

G. Bogdan-Duică.

*) Perfecționat înseamnă pentru mine și mai — amplu. A căuta moartea ca 'n *Geamăna* (*Gândirea*, an. II, nr-ul I) este tocmai contrariul ceea ce așteptăm.

○○○○○○○○

CĂRȚI VECHI ROMĂNEȘTI

Colecția de cărți vechi românești a Bibliotecii Universității din Cluj, la începutul preluării Imperiului neexistență, azi numără câteva sute de volume și e speranța să mai crească încă, deși deocamdată s'a ajuns la un punct mort. Oferte noi nu se prea fac, iar posibilitățile de-a procura aceste cărți pe alte căi, căutându-le anume întâmpină multe greutăți. Vecinica poveste a lipsei de fonduri își are aplicare și aci.

Cărțile noastre vechi zac aruncate prin ungherele pline de praf ale bisericilor, ori prin lădițele țaranilor noștri. Și într'un loc și într'altul le așteaptă aceeași soartă. Nu li se dă nici o îngrijire; dintele vremii (și al șoarecilor) le distruge pe încetul. Pe la câte biserici din Ardeal am umblat și în casele celor cărțurari bătrâni și cantori am avut intrare, nici într'un loc nu am putut constata o grije mai bună pentru aceste bogății ale trecutului.

Cu toate aceste preoții și bisericile nu vreau să se lipsească de vechiturile, cari pentru ei nu mai prezintă nici o importanță. Afirmativ autoritățile bisericesti au dat ordin ca toate cărțile vechi să fie păstrate și trimise (la nu știu ce calendr...) bibliotecilor de pe lângă instituțiile superioare bisericesti. E bine și așa, numai cât până să se execute aceste ordine să nu se trezească bibliotecile în loc de cărți — cu rămășițe de cărți și petece de hârtii vechi, cari nu mai sunt bune de nimic.

Se vorbește de existența cărților vechi și pe la bisericile și mănăstirile din vechiul regat și Basarabia, unde încă nu au o soartă mai bună. Se vorbește, se vorbește dar nu mișcă nimeni nimic. Nu caută nimeni să noteze cel puțin datele mai de seamă ale acestor cărți, mai ales dacă fac parte dintre cărțile necunoscute. Sperăm că asociația bibliotecarilor, născută cam târziu (și n'as vrea să zică că deși așa de târziu, totuși fără vreme) o

să-și țină de datorie ca toate cărțile vechi să fie adunate în bibliotecă, indiferent de caracterul acestora și păstrate acolo.

În cele ce urmează publicăm din colecția Bibl. Univ. din Cluj exemplarele pe cari Bibliografia românească veche le înregistrează numai, neputându-se da alte indicații decât numele cărții, locul și anul tipăririi. Deocamdată publicăm titlul complet al cărților, cu câteva date mai de seamă, rămânând ca după-ace vor fi supuse unor studii serioase, să se revină asupra lor.

1. *Ceaslov—București (?) 1731*. Bibliografie românească veche, sub No. 201 aminteste, după Gaster, în *Geschichte der rumänischen Literatur*, titlul reproduc de noi, cu observația că textul *Ceaslovului* e slavonesc, iar tipicul româneșc.

Exemplarul nostru în 8° (10×15) cuprinde 163 foi nenumerotate. Lipsește și începutul și sfârșitul. Începutul lipsește până la foaia 3 a primei coale inclusive. Numărul foilor din exemplarele complete, nu se poate preciza.

Prof. Crețu, din a cărui bibliotecă a ajuns acest *Ceaslov* în colecția noastră, susține că e din 1731, și nu pe nedreptul. Textul *Ceaslovului* e în limba slavă, iar tipicul și sinaxariul în românește. La călcătul ultimei foi din coala 1 și primei din coala 2, se citește următoarea notiță: „Să știe acest *Ceaslov* mi l'au dat părințele Misail Otolmaș (?) pomană când mau călugărit lét 7241“. Acest an corespunde cu anul de la Christos 1733. E deci probabil ca noului călugărit să i-se fi dăruit un *Ceaslov* apărut cu doi ani mai înainte. În ori ce caz apariția e anterioară anului 1733. De altă parte, dintre *Ceasloavele* cunoscute dinainte de 1731, nici unul nu e identic cu exemplarul ce-l avem la mână. Mai ținând seamă că textul e slavon, iar tipicul și sinaxariul românesc, dupăcum susține Gaster în studiul citat, putem afirma că exemplarul nostru nu e altul decât acel din 1731.

Pe foaia a doua a coalei 21 într-o notiță mai recentă de la călcătul foi se susține, că Gaster ar avea un exemplar complet din acest *Ceaslov* din 1731. Cât privește locul unde a fost tipărit deși se susține c'ar fi București, nu este sigur. Insuși Gaster se îndoiește despre locul apariției.

Ioan Roșu, prof. bibliotecar, Cluj.

(Sfârșitul va urma)

○○○○○○

Consolidarea Industriei Naționale

II.

Unde trebuie plasată industria noastră

Prima întrebare ce ni se impune este: unde să plasăm industria noastră?

Aceasta trebuie să pară cam paradoxă, căci este foarte natural că nu putem forța o întreprindere să-și clădească fabrica în alt loc decât acolo unde îi dictează considerațiunile privitor la situația materialelor prime, la ținutul de desfacere și la posibilitatea unei comunicații estine.

Puterea statului însă este așa de mare încât, fără sforțare, de multe ori — poate trece peste aceste considerațiuni. Cel mai bun exemplu în această privință ni l'a dat Ungaria, care a dus materialele prime din Ardeal la Budapesta pentru a crea acolo industria țării.

Din norocire noi nu avem nevoie de această sforțare mare, noi nu avem nevoie decât de foarte puține corecturi pentru a îndupleca industria ca în mod benevol și în interesul ei să se plaseze acolo unde interesul națiunii îi dictează.

O deosebită atenție trebuie să dăm acelor ramuri industriale cari contribuie la apararea țării și anume; stabilimentelor militare, industriilor cari satisfac nevoile armatei și ale populației civile producătoare de materiale de război.

Vom concentra în Ardeal afară de fabricele de arme, explozive, de aeroplan etc. și morile, fabricile metalurgice, fabricile chimice, rafineriile de petrol, fabricile de conserve, de zahăr, de încălziminte, industriile de lână și țesătoriile, fabricile de automobile și de trăsuri.

Insemnătatea acestor fabrici în Ardeal mai constă și în faptul că ele vor avea întotdeauna un stoc de materiale în depozit quasi o rezervă pentru timpuri grele. Dar mai este încă o categorie industrială care cu toate că nu are nici o legătură cu apararea națională, totuși nu este indiferent unde se află și anume: industria care produce obiecte de lux. Pentru aceasta cel mai indicat loc sunt orașele dela gurile Dunării, de unde materialele fabricate își pot lua drumul către străinătate.

P. Andreea, lt. colonel.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Chemarea națiunii

Națiunea tinde la realizarea maximală a geniului ei specific pentru realizarea Umunității; ea se îndreaptă cu nesaț și nostalgie către Ideal.

Idealul este de fapt un focar luminos unde converg ideile de mai adevărat și dorințele de mai bine și mai frumos ale națiunii. Idealul este prelungirea anticipată a direcțiilor pe care națiunea o ia în virtutea evoluției sale însuș. El nu este decât sensul cel mai profund al realității viitoare.

Acest ideal ia conștiință de sine în știință și filozofie, care dau vieții sociale și naționale un fundament totdeauna real și ideal.

De aceea știința pozitivă și filozofia, „Știința Ideilor” după expresia lui Plato ori „Regina Științelor”, după o altă expresie mai îndrăzneț, de mult nu mai sunt considerate ca simple aventuri spirituale ori sublimite sinecure sociale, pentru că ele formează adevărată direcție superioară a conducerii unei națiuni.

Știința și filozofia formează forța hotărâtoare în lupta de toate zilele, fie se da între națiuni, fie pe cale pașnică, fie pe cale violentă și reprezintă o șansă sigură pentru victorie.

D. Gusti

(Din răspunsul la discursul de recepție al lui Rădulescu-Motru).

„Scriitorii ruși”, de Dumitru Merejkovski. — În tipografia „Albina” din Iași a apărut de Crăciun un volum de 276 pagini pe care dl C. Săteanu traduce bine, sub titlu Scriitorii ruși, câte-va încercări critice ale marelui romancier Dumitru Merejkovski. De multă vreme romancierul istoric rus s'a făcut cunoscut European nu numai ca artist, ci și ca judecător al scriitorilor. Merejkovski e om de gust, om de o intimă înțelegere a artei și om de o vastă cultură europeană: clasică, medievală și modernă. Când a apărut în franțuzește studiul său comparativ: *Tolstoi și Dostoievski* (1903) lumea literară franceză a recunoscut în autor pe un critic literar la o înălțime egală cu a romancierului. Printre alți scriitorii francezi, în sensul acesta a vorbit Faguet. De-atunci Merejkovski a tot crescut sub vaza de critic. La Bossard au apărut acum trei ani: *Sufletul lui Dostoievski*, *Dostoievski profet al revoluției ruse*, și *Tovarășii veșnici*, un volum de peste 300 pagini care cuprinde excursiunile literare ale autorului în literatura universală, dela tragedia greacă până la Flaubert. În germană e tradus un alt studiu original, despre Gogol.

Când aceasta e reputația europeană a lui Merejkovski, se înțelege dela sine cât de bine venită e întreprinderea dela Iași de a-l face cunoscut și în calitate de critic literar pe romancierul de mult tradus la noi. Traducerea cuprinde mici studii despre: Cusehim, Gonciacov, Turgheniev, Gorki și Dostoievski, Rozanov, Tolstoi și revoluția și în afară de câte-va încercări asupra unor intelectuali din Europa, Dostoievski profetul revoluției rusești. Interpretarea religioasă a literaturii constituie originalitatea criticii lui Merejkovski. Cetitorul român, zăpăcit de păreriile unor critici esteți, cu ajutorul volumului de față se va putea convinge că opera marilor scriitori ruși nu poate fi despărțită arbitrar de problemele pe care le pun ei prin literatură, Horia Trandafir

Consfătuirile politice dela Cluj. — Astăzi Sâmbătă seara când apare prezentul număr al revistei, încep conferințele politice inițiate de revista *Societatea de mâine*. Într-una din salele restaurantului New-York. Numărul intelectualilor clujeni invitați la întâia întrunire este cam 150, din toate partidele și categoriile sociale. O perfectă neutralitate politică va prezida discuțiile al căror rod pentru viața noastră publică dorim să fie cât se poate de mare. Stările din Ardeal stârnesc o legitimă îngrijorare. Un crud nemism ne roade încrederea în noi înșine. Fruntașii noștri politici sunt deprimați și chinuți sufletește, văzându-și sfărâmate atâtea iluzii și izbindu-se de atâtea dificultăți în năzuințele lor. Reunirea forțelor poate să dea mai multă greutate aspirațiilor noastre. Sperăm între fruntași să fie relațiuni de mai multă custozie, respect și apropiere. O desbatere vie și serioasă a problemelor nu poate avea decât un răsunet larg și binefăcător.

Scriitorii și schimbarea calendarului. Nu ne-am fi așteptat la revolta scriitorilor în fața schimbării calendarului; totuși ea este un fapt literar și moral. Dl Lucian Blaga prin *Cuvântul*, Otilia Cazimir (Topărcianu?) prin *Lumea* dela Iași, o excelentă revistă literară, marele Mihail Sadoveanu tot acolo, iar Isabela Sadoveanu prin *Adevărul* și dezbătând dintr-alt punct de vedere problema, s'au amestecat sentențios său artistic în discuția pe care a ridicat-o căderea Calendarului în ziua de Sf. Spiridon. Recordul artistic l-a bătut Otilia Cazimir care nu poate fi, după ritm, rimă, imagini și fantazie, decât G. Topărcianu, cel mai înzestrat dintre poeții români de vre-o zece ani încoace.

Importanța fenomenului stă în alierea spirituală pe care au făcut-o scriitorii cu țărani: o corespondență nemijlocită între intelectuali și popor, fără nici-un fel de amestec al vre-unui minister sau al vre-unei școli literare, ca cea poporanistă.

„Lumea” dela Iași. — La Iași apare ziarul *Lumea*, care în Cluj nu e văzut decât prin redacțiile gazetelor, Jurnalul ieșean are și o revistă literară săptămânală, care și zice „bazar” (1). De fapt e o revistă selectă, mult mai bună decât cele pe care ni le trimite capitala. (Să nu se credă cumva că lașul nu trimite publicația lui literară; am făcut cunoștință cu ea când am călătorit în Moldova.) Ca să nu se creadă că ce ne-a plăcut în revista ieșeană au fost notele de călătorie ale domnului A. Ghica, sau însemnările de pe coperta dela urmă, ne grăbim să pomem numele lui G. Topărcianu și Tudor Arghezi. E adevărat că la revistă scrie și dl M. Sadoveanu, dar d-sa, ca mai în toate publicațiile pe unde a colaborat, rămâne un musafir rar; gazda o fac cei doi scriitori, poeți și publiciști, talentați și, obiect rar pe ogorul literilor române, inteligenți. Articolul dlui Topărcianu despre „literatura de Crăciun” e într-un totuși drept: literatura populară n'o cultivăm, iar literatura ocazională ne strică gustul literar. Tot atât de remarcabil a fost celălalt articol al d-sale, *Internaționalismul și Eminescu*.

Apologia libertății. Panait Istrati, asupra căruia s'a încins o via discuită dacă este ori nu romancier român descriind în românește ci numai în franțuzește până acum, are un nou volum pe piață: *Onclă Anghel*. Intocmai ca și cellalt roman: *Kyra Kyralina*, acest al doilea roman face apologia

libertății. Se întrecește însă cu o altă idee centrală: „nebulia erotică”. Autorul arată prin rostul personajilor că omul care nu știe stăpâni pasiunile este incapabil să urmărească o țintă pe un drum drept. Are descrieri de caractere foarte puternice din vremea haiducilor și arendașilor greci. Ambele romane aduc o atmosferă morală ce le face foarte interesante. Bogate observațiuni psihologice rețin îndelung asupra paginilor.

Jerftă culturală. — O broșură sosită la redacție ne face istoricul clădirii școlii în stil românesc din comuna *Cața* județul *Târnava Mare* de către reuniunea bucureșteană *Frăția* constituită din români ai comunei stabiliți în capitală de acum 3—4 decenii în frunte cu d. Ignat Mircea, senator. Peste 55 mii lei au jerfit pentru această școală-adoăgătită și cu o casă națională, între anii 1908—11. Fapta e atât de frumoasă, încă va constitui un titlu de laudă pentru totdeauna. Grijă fondatorilor *Frăției* de a scăpa satul lor natal de urgia maghiarizării, tenacitatea înlăptuirii planului lor de a înzestra pe consăteni cu școală românească, dau dreptul la recunoștința ardelenilor. Interesant este că în actul comemorativ dela temelia școlii se face amintire de regele Carol și de faptul că transilvănenii trecuți în „țară” se bucurau de deplină „libertate, acțiune și progres”. — ceace este și o dovadă de deosebit curaj al fondatorilor — Menționăm lucruri cari au o valoare netrecătoare.

Radio-telegrafie la Cluj. — Comitetele școlare din Cluj au pornit o acțiune pentru a li se permite să facă o instalațiune radio-telegrafică pentru uzul școlilor și al publicului. Din audițiunile muzicale ce vor avea școlile ele își asigură un venit remarcabil. Credem că guvernul nu se va mai împotrivi, ca până aci, ci va renunța în folosul școlilor la ideea înființării unei societăți comerciale anume în acest scop.

Estetica tehnică. — Una din preocupările noastre inițiale e fost ca *Societatea de mâine* să apară în condițiuni tehnice ireproșabile. Un scris frumos trebuie să fie și exteriorizat în mod cât mai nimerit. Ori, cât gust am avea noi, realizarea dorinței nu se poate face fără priceperea tipografului care știe să aleagă din casete literare corespunzătoare. Suntem recunoscători șefilor de echipe, paginatorilor *Urzică*, *Hoș*, *Hientz*, *Duca* și *Timariu*, precum și membrilor echipelor cari au avut și au în mână lor soarta și răspunderea estetice tehnice a revistei, de felul cum au înțeles să se achite de această sarcină a lor. Credem că și cititorii sunt pe părerea noastră.

Ecouri. — Ziarul *Neamul Românesc* are următoarele reflexii asupra numărului nostru de Crăciun:

Societatea de Mâine, n-rile 36 și 37. Revista clujană, una din cele mai însemnate, prin seriozitatea materialului publicat, este o nădejde. O înădejde în tinerețu nostru studios, care, hotărât la muncă serioasă, ne poate da prin inteligența sa, prin sacrificiile sale, prin idealismul său, a doua revistă socială după „Arhiva pentru știință și reforma socială”.

E pentru noi o bucurie că publicul ardelen prinde dragoste de problemele sociale, iar intelectualitatea face toate sforțările cerute de o astfel de întreprindere.

SĂPTĂMÂNĂ ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

La sfârșitul anului 1924 — și după încheierea primului an de viață a revistei noastre — ne permitem esprimarea mângâierii, ce o avem — privind scrierul nostru în cursul anului încheiat, cuprins în rubrica „Săptămâna economică”.

Recunoaștem că adese ori, am apăsât condeiul, ca talmăcea aprecieri și alături de informații coboșă pe hârtie critici aspre în legătură cu evenimentele economice provocate de puterea legislativă și mai mult de sistemul de guvernare a țării noastre întregite.

Au fi dorit însă ca faptele economice, conștimate în cursul anului 1924 — să nu ne justifice atât de dureros, cum se poate azi constata, când însumăm rezultatele deficiente ale politici economice preconizată și executată de actualul sistem de guvernare, dus până la paroxism sau înconștințată de actualul guvern.

Căci azi principalele producții ale țării, se găesc în sbuciumul unor crize acute și puterea de consum plătii al cetățenilor, scade pe zi, ce trece, în proporție directă cu scăderea puterii de achiziție a valutei noastre, scăzută și bolnavă.

Toată lumea știe că țara noastră are producțiile cele mai importante și de valoare mondială în: Cereale, petrol, lemne și vite.

Celelalte produse industriale și casnice sunt mai mult sau mai puțin satisfăcătoare numai pentru consumul intern. Dovadă servește faptul că din exportul nostru în anul 1924 cifrat la rostul 17%, miliarde lei, abia 10% le constituia aceste produse de a doua categorie.

Toate cele patru categorii ale principalelor noastre produse — au scăzut — atât cantitativ — cât mai ales sub raportul exportului.

Petrolul nostru s'a exploatat în 365 puțuri și 33 sonde productive, iar petrolul s'a prelucrat în 65 rafinării.

Din produsele acestor exploatari s'a exportat ca derivate:

În 1922 . . .	430.226 tone
„ 1923 . . .	384.142 „
„ 1924 (11 luni) 254.564 „	

Cauzele acestei scăderi simțitoare se pot rezuma în: incurția dela transporturile pe C. F. R. și pe liniile de garaje; taxele de export cu fiscalitate excesivă și nesiguranța producției, în urma înmixinții statului și a discutiilor interne și externe în jurul noii legi a minelor.

Examinând acum celelalte trei produse principale, cereale, vite, și lemne — toate trei aparținând agriculturii, va să zică celei mai importante producții, care ocupă și preocupă patru din cinci părți a cetățenilor țării — tabloul economic al anului 1924 este deadreptul desolant.

Urmările dezastruoase le simțim la fiecare pas.

Țară agricolă, cum suntem, am ajuns ca fără să exportăm decât un stoc infim de circa 15 mii vagoane grâu din producția totală de peste 200 mii vagoane — am ajuns rușinea să se recurgă la maximum și rechiziționari și poate chiar la import de făină, ca să avem pâinea de toate zilele — noi, grănar al Europei!

Deși avem cel puțin părțile ardelenne și bănărene, cea mai înaintată creștere de vite — cultivatorii lor, în lipsă de export sunt demoralizați, căci străinătatea nu ne acordă — taxele de export de o fiscalitate urtă — până la 10.000 lei de cap de vită.

Exploatarea și industria forestieră se gă-

sește la sfârșitul anului aproape de dezastru, în urma măsurilor administrative în ce privește exploatarea și de fiscalitate și opreliști parțiale, în ce privește valorizarea și exportul.

Cu reforma agrară toate s'au schimbat numai organizația ministerului agriculturii și mentalitatea politicianilor și a funcționarilor executori — a rămas aceeași, spre nenorocirea și compromiterea alor trei din patru producții principale ale țării.

Până când latifundiarii și marii proprietari erau săpânii întinsului țării și ai brațelor de muncă — și în același timp și administratorii și guvernarii țării — agricultura n'avea nevoie de legiuiri și menajeri speciale. La nevoie — lucrurile se aranjau, în familie, între cei 200—300 reprezentanți tradiționali ai celor ce-și ziceau agricultori, de fapt însă erau rentieri, mai mult sau mai puțin abuzivi, ai patrimoniului agricol al țării.

Mentalitatea moștenită n'a reușit să o reformeze nici anul 1924 — în care se spune că s'a executat aproape în întregime reforma agrară.

Și atunci este de înțeles — deși nu e admisibil — ca atunci, când majoritatea terenului cultivabil, aparține azi în peste 80% țărănilor, fie improprietați, fie foști proprietari de pământ — pentru ce s'a cutezat să se compromită producția cerealelor și în special al grâului cu contingentări, maximări, rechiziționări și mai ales cu taxe de export ce întrec mult 50% a prețului intern al grâului!

Așa am ajuns să ne dea producția agricolă — socotită pe milioane de hectare — următorul tablou:

	Grâu	Porumb
în 1922 —	32	30
„ 1923 —	35	51
„ 1924 —	25	33

Cine să mai cultive grâu, când fiscalitatea și rechizițiile sau și numai regimurile de făină și pâine — se schimbă dela lună la lună și ministerele și prefectii sunt dictatorii holdelor și hambarelor producătorilor și industriașilor (morarilor) de cereale? În același timp — producătorii de cereale dela unire încoaci, n'au primit dela guvernele ce s'au succedat decât doar pe consilierii agricoli cu agronomii lor regionali și pe de asupra câte o statistică făcută la birou, cum se zice: din burta.

La fel crescătorii de vite au fost împărțâși de regime de export imposibile, dar li s'au sechestrat peste 50% din valoarea produselor lor în vite, sub titlu de taxe de export.

Exploatarea de păduri și industriașii forestieri au fost dați pe mâna administrației de ocoale și centrale, ca să-și achizeze permise de tot felul ca apoi să fie izbiți de opreliști și de taxe de export insuportabile.

În același timp — în anul Domnului 1924 — numai negustorii care au folosit buna credință a vânzătorilor streini, care le-au dat marfă pe credit, și care marfă, negustorii noștri au vândut-o pe bani gata și s'au aventurat în afaceri de valută — au primit dela stat garanție până la concurența sumei de peste 6 miliarde lei!

Dar aceiași negustori și bancheri n'au fost învredniciți numai de garanția statului pentru cele 6 miliarde de datorite particulare — dar de dragul lor s'a legiferat și moratorii, și azi în ființă, care

ne-au compromis creditul în străinătate și au sgduit cumplit liniștea economică și în intern — până în gospodăriile particulare.

Și ce-a primit agricultura? Inspectorii consilieri, controlorii etc., regime speciale și taxe de export distrugătoare! Și noi spunem că suntem țară agricolă...

Cu astfel de menajamente ale celor mai importante rami de producție — a fost fatal ca anul 1924 însă ne fie martor al celor mai grozave sbuciumări de pe urma crizei de numerar și a crizei valutare, nemeritată și nejustificată economică.

Sub alt raport — anul 1924 a fost anul consfințirii, cel puțin legislativ și prin actele actualului guvern al celui mai deghizat și în același timp al celui mai primejdios etatism.

Excesiva înmixinție a statului, prin organele sale administrative, în viața și în funcțiunile economice, pot să ne ducă până la un bolșevism de sus în jos. Apoi comercializarea și naționalizările pot să fie un preludeu primejdios al comunizării nedorite, de sigur nici de actualul guvern.

Semnalăm însă primejdia — ca în anul 1925 să încercăm, cu toții împreună, eliminarea greșelilor și pararea primejdiilor.

Vasile C. Osvadă

O eroare a ministerului de finanțe.

Aranjarea bugetului pe 1925 și măsurile luate pentru constatarea impozitelor asupra veniturilor realizate (?) de contribuabili în 1924 ne dau ambele numai partea teoretică a muzicii financiare.

Cât despre partea practică am avut ocazia să arătăm la acest loc mai înainte cu 2 luni eroarea ministerului de finanțe în jurul percepțiilor fiscale, cari încă nici în Octombrie 1924 nu aveau la dispoziție rolurile formate din impozitele stabilite pro 1923, de unde rezultă în realitate o pierdere efectivă pentru tezaurul public, deoarece situația materială a contribuabililor a suferit deplasări considerabile în timpul unei întârzieri de 10 luni după scadență. Dar și de alt-fel, în practică, contribuabilul prompt la plată, neavând puțința să-și verse la timp sumele convenite tezaurului public, se resignează la gândul, că pentru răsantașele sale nu plătește decât 9% dobândă de întârziere în timp ce banii săi pot fructifica liniștit dela 20% în sus.

Cu un cuvânt, ministerul de finanțe neglijează cu desăvârșire partea practică. Nu amintim deocamdată nimic despre lipsa carnetelor de impozite, carnețe (livrete) prevăzute de legea impozitelor, dar trebuie să încreștăm la cronica financiară faptul, că contribuabilii se îmbulzesc zile și săptămâni dearândul în înguste localuri de ghișeu ale percepțiilor fiscale, fără să-și poată face vârsămintele lor. Observația am făcut-o în repetite rânduri.

Oare ce lucru mare ar fi, ca omul să-și poată achita impozitele sale la ghișeul băncilor numite de minister, primindu-și recepția de descărcare, iar percepțiile să încaseze dela băncile intermediare în 5 minute o sumă, pe care ele nu o pot percepe alt-cum nici într-o lună? Nu ne referim nici la practica străinătății civilizate, ci atragem numai atențiunea Onor. minister asupra acestei erori de apreciere financiară, căci trebuie să ajungem odată și noi la consemnul: „Timpul face banii!”

„LEBEDA“ S. A.

In Cluj, Strada la șilr N-rul 14.

Prima fabrică română de **PLAPOME**, saltele, vestminte de pat, vată și pentru prelucrare de pene aranjată cu curent electric

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

Mare depozit de lămpi și material electric!

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

BANCA CENTRALA

pentru industrie și comerț s. a. în Cluj
Strada Regina Maria Nr. 1-3

Capital Lei 50,000.000 :: Fonduri Lei 18,000.000

Filiale:

Alba-Iulia, Arad, Bistrița, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu, Turda.

Secția cereale:

Comerț cu tot soiul de cereale. Export de trifoi, luțernă. Stabilimente speciale pentru descucutare.

Secția de coloniale:

Import direct de cafea, orez și alte articole coloniale. Fabrică de surogat de cafea „Centrala“

Secția specială pentru ciment.

Secția de bancă și devize:

Execută tot felul de transacțiuni bancare, plăți pe toate piețele interne și streine.

Depunerile

se fructifică în condițiunile cele mai favorabile. Impozit după depuneri plătește institutul.

Legături directe cu America!

„CETATEA“

BANCĂ ECONOMICĂ, COMERCIALĂ S. A.
Capital și rezerve: Lei 40,000.000

Sediul Central: **Brașov**, Palatul Continental
Piața Mică (Tg. de Vineri).
TELEFON: 430 și 519.

Sucursale: București, Rupea (Cohalm), Odorheiu,
Cluj, Gherla, Toplița-Română.

Agenții în America: Foreign Office, New-York
Wall Street 44.

**Face orice operațiuni de Bancă.
Depuneri spre fructificare la
vedere și pe termen, cu procen-
tele cele mai bune.**

Plătește și încasează ecouri americane-
Lăgături în toate orașele Americii de Nord.

Creațiuni: „Cetatea de Granit“ S. A. pentru ex-
ploatarea de cariere și mine. Capital: Lei 30,000.000
Carierele: Carabal, Dealul-Manole, Hârșova, Ceair-
Tepe, Veriga-Epuraș.

Furnizoare a marilor întreprinderi de lucrări edili-
tare, pavagii, drumuri, cheiuri, etc. Blocuri pentru
monumente și edificii. Granit roșu, gris, vânat și
negru. Rival al granitului de Suedia.

Sediul Central: **Brașov**, Banca „Cetatea“. Di-
recțiunea de exploatare: București, Banca „Ceta-
tea“, Pasajul Majestic.

Băncile, Negustorii, Medicii și Advocații

au neapărată lipsă de un
Jurnal de Termene

în care să-și noteze zilnic însărcinările, observa-
țiile și alte chestiuni

Cel mai bun jurnal de felul acesta este

Jurnalul de Termen

Tip. de imp. Dr. Bornemișa din Cluj, Piața Cuza Vodă 16
Costul unul exemplar Lei 80 franco. — La o comandă
de 10 buc. se acordă 25% reducere din preț!

Atențiune!

Enormă reducere de preț!

Atențiune!

Mașina cu adevărat universală, folosibilă la arat, treerat, sămănat, pentru mânărea de mori și ferestree, pentru tragerea de poveri până la 12 tone, tractorul

FORDSON se află în de- **PERRY**
pozit la firma

Cluj, Str. Regina Maria 2. :: Telefon 999.

Și se vinde, pentru scurt timp, cu preț excepțional de Lei 117.000

D. Dr. Victor Deleu, director

1440

Calea R. Ferdinand 34

Cluj

ȘAMPANIE

MAJESTIC

Prima fabrică română de șampania
în Ardeal

BRAȘOV

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Calea Regele Ferdinand 38

Se ocupă cu exploatarea
de păduri, cu industrializarea
lemnului și finanțarea
întreprinderilor
similare.

Capital social lei 65,000.000

**Uzine: Leșnic, Coșnea, Cloșani Valea,
Drăganului (Poeni)**

Magazinul PASCU

CLUJ, Calea Regele Ferdinand No. 26.

Import

de orez, ceaiu, cafea, zahăr, șurubii etc.

Desfacere Engros și Detail

Cel mai ieftin izvor de cumpărare pentru negu-
storiile de provincie și pt. publicul românesc clujean.

Industria Sârmei Soc. An. Cluj
Fabrica: Ghiriș

Fabricăm: Sârmă laminată, fier de beton, scoabe, cue de tot felul, sârmă ar-
să, arămită, sârmă de oțel, arcuri de mobilă, sârmă ghimpată, agrafe, fier balot

Cereți ofertă dela singurul încredințat cu vânzarea prod. noastre:

Telefon: 4-40
3-47

FERARIA S. A.
CLUJ, Calea Victoriei No. 29.

Adresa teleg.:
„Feraria” Cluj.

Frații SCHIEL

BUCUREȘTI

Str. Brezoianu No. 7

BRAȘOV

Cal. Victoriei No. 50 A

TIMIȘOARA

I. C. Brătianu No. 2

Reprezentanța: Uzinelor

Soc. An. de Electr. Ganz și Ganz & Co. Danubius, Budapesta

Mori țărănești și sistematice, mașini pt. industria textilă, transmisiuni de forță, valțuri „Ganz”, mo-
toare de benzină și motorină „Ganz”, turbine de apă „Ganz”, motoare și dinamouri electrice,
transformatoare, comptoare, stațiuni de transformare, material pt. tramwaye și locomotive electrice